

Rafael
Cerro Nargánez

Pere
Molas Ribalta

La presidència de l'Ajuntament de Barcelona, 1718-1808

Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona

Rafael
Cerro Nargánez

Pere
Molas Ribalta

La presidència de l'Ajuntament de Barcelona, 1718-1808

Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona

Institut de cultura: **ARXIU HISTÒRIC**
DE LA CIUTAT

Director:
Xavier Tarraubella i Mirabet

Secretaria:
Dolça Roca i López

Coordinador de les edicions del Seminari d'Història de Barcelona:
Ramon Grau i Fernández

© del text, Rafael Cerro Nargánez i Pere Molas Ribalta
© de l'edició,
Arxiu Històric de la Ciutat
(Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona)
Casa de l'Ardiaca
Santa Llúcia, 1
08002 Barcelona
Tel. 93 318 11 95
Fax 93 317 83 27
E-mail: shb@mail.bcn.es

Desembre de 2005

Disseny gràfic:
Ferran Cartes / Montse Plass

Revisió lingüística:
Jordi Castells

Fotomecànica i impressió:
Imatge i Producció Editorial

ISSN: 1576-26-37
Dipòsit legal: B.54.534-2000

Introducció¹

La victòria de Felip V en la Guerra de Successió implicà la destrucció del sistema de govern propi de la Corona d'Aragó, que tenia en el Consell de Cent jurats de la ciutat de Barcelona i els seus consellers l'exemple més conegut.

Després de la batalla d'Almansa (1707), s'imposà de manera immediata als regnes de València i d'Aragó la fórmula castellana d'*ayuntamiento de regidores*. En canvi a Catalunya, l'ocupació borbònica mantingué durant un període transitori els càrrecs tradicionals de consellers, jurats, cònsols, etc., fins que es produí el desenvolupament del Decret de Nova Planta (1716). Hi hagué, però, una gran excepció: Barcelona. El nou govern no consentí la perduració transitòria del títol de consellers, encara que fossin de nomenament reial. Des de setembre de 1714 fins a 1718, el consistori municipal estigué format per setze *administradors*.

Per fi, el 6 de desembre de 1718, s'implantà l'Ajuntament borbònic. En lloc d'un consell de 144 jurats, amb sis consellers, en què estaven representats, bé que de forma desigual, els diferents estaments urbans, el nou consistori ara el formarien 24 regidors vitalicis, tots ells pertanyents als diversos graus de la noblesa.

1. Rafael Cerro Nargánez vol fer constar que una part dels materials d'aquest estudi es fonamenta en la seva tesi doctoral titulada *Los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1808)*, dirigida pel doctor Pere Molas Ribalta i que fou finançada per una beca d'Humanitats de la "Fundación Caja Madrid" (anys 2000-2001). Igualment, tots dos autors volen fer estendre el seu agraïment a Ramon Grau i Fernández pel suport i la confiança rebuda per poder realitzar el present treball.

Més encara, a les capitals dels regnes i altres ciutats importants de la Corona d'Aragó, el model castellà suposava la presència d'un representant directe del rei, nomenat per ell i aliè a les oligarquies locals: el corregidor. En el cas de Barcelona, el càrrec fou confiat al mateix governador militar de la ciutat, el qual es titulava de vegades governador polític i militar. Per a les funcions judicials i administratives, el corregidor comptava amb dos lloctinents o tinentes de corregidor, anomenats normalment alcaldes majors. Aquest és l'origen de la denominació d'alcalde (*al-qadi*, 'el jutge') per designar la primera autoritat municipal.

Teòricament, el corregidor havia de presidir les sessions del consistori municipal de l'*ayuntamiento de regidores*. Però quan s'ha fet un estudi concret de les presidències de cadascuna de les sessions, s'ha descobert que el màxim representant del monarca no acostumava a ser present a les sessions municipals. El substituïa aleshores un altre militar –el tinent de Rei com a corregidor interí–, però sobretot els seus alcaldes majors. També succeïa freqüentment que l'Ajuntament es reunia sense la presència de cap dels representants reials. En aquesta circumstància presidia la sessió un dels regidors. De manera normativa, corresponia la presidència al regidor degà, és a dir, al més antic dins el grup més enlairat de la jerarquia nobiliària, que era la noblesa titulada. Quan tampoc hi assistia el regidor degà, la presidència requeia en el regidor més antic, dins l'escala nobiliària, dels presents. Era l'anomenat regidor *antiquior*. La major part d'ells eren també aristòcrates amb títol, encara que també n'hi hagué que eren simples cavallers.

Corregidors, tinentes de Rei, alcaldes majors, regidors degans i *antiquiores* foren els presidents de l'Ajuntament borbònic barceloní durant el segle XVIII. Aquí els estudiem un per un, considerant-los com els individus en els quals s'encarnava la institució.

Legislació municipal castellana a Barcelona: les presidències

Opinions de Patiño i Ametller en els seus informes (1715)

Dins del marc repressiu borbònic que configurà la nova realitat municipal del país durant el segle XVIII, podem dir que una de les més insistents preocupacions anotades per l'intendent de Catalunya, José Patiño, i el conseller de Castella català, Francesc Ametller, en els seus coneguts informes adreçats al Consell de Castella l'abril de 1715, que donaren lloc al Decret de Nova Planta, fou la regulació funcional dels ajuntaments de regidors i assimilar-los, en un àmbit territorial com el català, a l'ordenació jurídica castellana.² Malgrat les indubtables dificultats que això suposà, Felip V i els seus ministres no dubtaren de suprimir la base social representativa dels antics consistoris consulars catalans i substituir-la per una nova planta aristocràtica més pròpia de Castella.

En aquesta línia punitiva, la ciutat de Barcelona quedà configurada al voltant dels 24 regidors (segons el model dels consistoris andalusos) i la resta d'ajuntaments, en vuit. El rei es reservà la prerrogativa de nomenar-los a les capitals dels dotze corregiments (districtes que substituïen les antigues vegueries i sotsvegueries), mentre que la Reial Audiència assumí aquesta facultat

2. Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968, pàg. 355-387, i Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona, 1983, pàg. 143-220.

a la resta de poblacions. No obstant això, hem de convenir que aquesta distinció, aplicada als regidors de Barcelona, no tan sols fou una convenció merament quantitativa, sinó també qualitativa. Una rígida jerarquia catalogà els regidors segons la seva titulació nobiliària, establint entre ells una prelación que presidí cadascun dels actes públics en què intervingueren durant tota la centúria.³ Naturalment, aquesta prelación no tan sols existí entre els regidors; també es donà entre aquells que tingueren la responsabilitat en nom del rei de presidir el nou ajuntament, com ara els corregidors, els tinents de Rei, els alcaldes majors i, és clar, també els regidors degans.

Als seus informes, però, Patiño i Ametller deixaren molt clar les seves preferències segons l'estil de Castella. El primer especificava que havia de "*presidir el Ayuntamiento y tener su primer voto y silla, el Corregidor; que por tiempo fuere, y en su falta uno de los Thenientes*". Tot indica que l'opinió d'Ametller era molt semblant, en assenyalar que "*presida en él y tenga intervención y voto el Corregidor en cada partido*". El Consell de Castella acceptà molts dels arguments esgrimits per ambdós ministres, però els denegà la capacitat de votar en els acords segons "*las leyes de Castilla*", convenint que "*sólo deberán presidir los Ayuntamientos*".⁴

3. Els primers regidors barcelonins nomenats al llarg de l'any 1718 foren els següents. Per la classe de títols: Francesc Antoni de Bournonville i de Perapertusa (marquès de Rupit i regidor degà), Pere Cartellà i Desbach (marquès de Cartellà), Josep Agustí de Copons i Copons (marquès de Moja), Antoni Sabater i de Copons (marquès de Benavent), Francesc de Junyent i de Vergós (marquès de Castellmeià), Joan Antoni de Marimon i de Velasco (primogènit del marquès de Cerdanyola), Josep de Rocabertí i Llupià (primogènit del marquès d'Argençola) i Pere de Planella i de Dusai (baró de Granera). Per la classe de nobles: Francesc de Copons i de Grimau, Francesc Antoni de Grimau i de Corbera, Antoni de Balaguer i de Vilaplana, Josep Antich, Antoni de Güell i de Trelles, Joan d'Alòs i Rius i Oleguer Ametller i Pessió (després alcalde major criminal). Per la classe de ciutadans honrats: Josep Molinés i Esteve Serra i Vileta. Per fur militar: Jeroni Cellarès i Francesc Fornaguera. En canvi, per la darre-ra classe: Fèlix Martín, Lluís de Bru i Cautà (mort i substituït pel regidor Raimon de Bru i Copons), Domingo Rovira de Senispleda, Baltasar Prous i Francesc Martí. Vegeu MERCADER, *Felip V i Catalunya...*, pàg. 359-360, i Armand DE FLUVIÀ ESCORSA, «Índice de los cargos y empleos del antiguo ayuntamiento de Barcelona», *Documentos y Estudios* (Barcelona), núm. XIII (1964), pàg. 191-195.

4. Josep M. GAY ESCODA, «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya. Edició de la consulta original del Consejo de Castilla de 13 de juny de 1715», *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona), núm. 1-2 (1982), pàg. 309, 326 i 338.

Evidentment, Patiño, Ametller i el Consell de Castella defensaren aquest supòsit perquè estaven pensant en les facultats que tindria, lògicament, un corregidor de capa i espasa i de lletres (com els que predominaven llavors a Castella), però mai consideraren la possibilitat de dipositar els corregiments catalans en mans de membres de la milícia, malgrat l'evidència contrària del que passava als regnes sotmesos prèviament de València i Aragó.⁵ Això és molt important tenir-ho en compte perquè, en no preveure's aquesta situació, la realitat serà distinta de la prevista pels dos informants. En efecte, Felip V, seguint els models militaristes ja imposats en altres territoris de la Corona d'Aragó, decidí la seva implantació a Catalunya i afavorí el nomenament de governadors militars per al càrrec de corregidor i, per tant, els assimilà en un sol individu. A la pràctica, la formulació civilista projectada per a les presidències dels capítols –com el barceloní– quedà frustrada per la irrupció de militars, tots ells forans, perquè –en paraules del secretari del Despatx de Gràcia i Justícia, José Rodrigo– “*en la ciudad no se pudiese respirar sin su noticia*”.⁶

Confusió i ambigüitat: la Reial Cèdula Instructòria (1718)

Malgrat aquest inconvenient, el Decret de Nova Planta apuntava qui havia de presidir el consistori barceloní –el corregidor–, però no com ni quins havien de ser-ne substituïts en cas d'absència. Per omplir aquest evident buit no contemplat, Felip V publicà, el 13 d'octubre de 1718, una Reial Cèdula Instructòria que, de fet, fou la primera disposició comunicada als regidors de Barcelona reunits en la primera sessió del 6 de desembre del mateix any.⁷

5. Eduard ESCARTÍN SÁNCHEZ, «El corregiment de Barcelona: notes per al seu estudi», dins *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, vol. II, pàg. 48-55.

6. Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997, pàg. 1.559-1.560, n. 384 i 389.

7. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 1D-I, *Acuerdos*, 2, f. 11v-15r (Barcelona, 6-XII-1718). La mateixa Reial Cèdula Instructòria fou llegida per Francesc Serra, escrivà major de l'Ajuntament, per ordre del brigadier Pedro Rubio, tinent de Rei i corregidor interí de Barcelona.

Aquesta cèdula, en el seu article sisè, defensava una prelació ordenada en les presidències, però una altra cosa era que fos aplicada tal qual. El seu esperit era clar: “*Que en los Ayuntamientos, presida y tenga la campanilla el corregidor y que en su falta o ausencia, enfermedad u otro impedimento, haya de asistir y presidir un theniente suyo, y en falta de uno y otro, el regidor decano, y no el que nombre el corregidor*”.⁸

La Reial Cèdula Instructòria regulava aspectes protocol·laris i cerimonials després de quedar suprimit l'utilitzat pel Consell de Cent, però feia gala d'una greu ambigüitat en aquells aspectes que havien d'ésser precisament els més clarificadors de tots, donant lloc a no poques contradiccions i confusions que provocaren nombrosos incidents entre els membres del capítol. Una d'aquestes situacions confuses es referia a les presidències i la seva gestió.⁹

Un exemple de l'esmentada ambigüitat per part de la Cèdula es pot veure comprovant els molts significats que adquirí el terme “*theniente suyo*” quan el corregidor absent no podia presidir l'Ajuntament, perquè, és clar, no aclaria si es feia referència al tinent de Rei (un militar), als dos alcaldes majors (com a tinent de corregidor) o fins i tot al regidor degà.¹⁰ És cert que una lectura detinguda de la legislació castellana podia associar aquest terme amb els alcaldes majors, malgrat la negativa reflexió que sobre aquest aspecte feia el magistrat salmantí Lorenzo de Santayana y Bustillo en el seu *Gobierno Político*, en dir “*que en ausencia [del corregidor] aun en los ayuntamientos ordinarios, presida el teniente de corregidor, creo es abuso*”.¹¹ No obstant això, una altra Reial Cèdula anterior, comunicada el 23 de juny de 1718, confirmava que “*siempre que los gobernadores estén ausentes han de servir los corregimientos, los tenientes de Rey, sus respectivas plazas, substituyéndoles en lo político como lo substituyen en lo militar*”.¹² Per tant,

8. BUB (Biblioteca Universitària de Barcelona), B-59/2/10-4, f. 14v-18r (Balsaín, 15-X-1718).

9. Jaume CARRERA I PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII*, Barcelona, 1951, 2 vol., pàg. 3-54.
10. MERCADER, *Felip VI i Catalunya...*, pàg. 355-357.

11. LORENZO DE SANTAYANA Y BUSTILLO, *Gobierno político de los pueblos de España y el corregidor y alcalde y juez en ellos*, Madrid, 1769 (2a ed.), pàg. 28-29.

12. ACA (Arxiu de la Corona de Aragó), Reial Audiència, reg. 6, f. 118-121r (Balsaín, 23-VI-1718).

el tinent de Rei fou sempre el substitut prelatiu i natural del corregidor i el governador militar. Era una elecció, però, no exempta d'una certa lògica, perquè el tinent de Rei, com a segona autoritat militar de Barcelona, quedà equiparat interinament al corregidor en propietat i demostrà sobre el paper la ferma voluntat dels Borbons per mantenir les presidències municipals amb “*manu militari*”; és clar que la realitat ens diu que aquest desig no sempre es complí.¹⁵

Una jerarquia prelativa: les primeres contradiccions

Tot i que Barcelona tingué tinent de Rei –per ser plaça d'armes–, hi havia un cert nombre de corregiments catalans que no en tenien i, per descomptat, totes les capitals d'alcaldia annexes.¹⁴ Aquesta inesperada situació sembla que facilità l'accés de molts alcaldes majors i regidors degans a les presidències dels capítols a molts ajuntaments. També a Barcelona, on l'assistència del tinent de Rei a les sessions fou reduïda, perquè entre ells (com en el cas dels corregidors propietaris) va prevaler més el pes de les responsabilitats de caràcter militar que les politicoadministratives pròpies del municipi.¹⁵

D'aquesta realitat foren aviat conscients les autoritats borbòniques, com es dedueix d'un informe de l'intendent Rodrigo Caballero adreçat al Consell de Castella respecte a la ciutat de Barcelona, atès que considerava “*por muy preciso que sea castellano el que ubiese de presidir el Ayuntamiento y como naturalmente un Gobernador Corregidor de esta plaza se aplicará a las cosas de la guerra, rara vez asistirá a los Ayuntamientos como sucede en Cádiz y otras partes en donde los gobernadores tienen grados y cuidados superiores*”.¹⁶

13. MERCADER, *Felip V i Catalunya...*, n. 66 bis, pàg. 360.

14. Tenien tinents de Rei les places de Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, Tortosa i Puigcerdà. No en tenien, en canvi, Cervera, Manresa, Mataró, Talarn, Vic i Vilafranca del Penedès. Les capitals d'alcaldia, sense comptar les dels corregiments, eren Granollers, Besalú, Camprodon, Balaguer, Tàrraga, Montblanc, Igualada, Agramunt i Berga. Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 557-695.

15. Rafael CERRO NARGÁNEZ, *Civiles entre militares: los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1759)*, Barcelona, 1995 [tesi de llicenciatura inèdita], pàg. 65-67.

16. *AHN* (Arxiu Històric Nacional), *Consejos*, leg. 18.536, carta de l'intendent de Catalunya, Rodrigo Caballero, al governador del Consejo de Castilla, Luis de Miraval (Barcelona, 29-X-1718).

No s'equivocà Caballero en les seves observacions, però ¿algú podia esperar un comportament diferent per part d'un corregidor i un tinent de Rei militars? L'absència del primer corregidor i governador militar, el comte de Montemar, des de juny de 1718, destinat a la invasió de Sicília per Alberoni, obligà el brigadier Pedro Rubio, tinent de Rei, a substituir-lo interinament en el corregiment per ordre de la Reial Audiència.¹⁷ Tot i que n'assumí les facultats polítiques, també n'adquirí les militars annexes al càrrec i, per aquest motiu, molt aviat deixà d'assistir a l'Ajuntament, com ho comunicà Castel-Rodrigo al marquès de Rupit, regidor degà, amb aquestes paraules: “S. M. ha ordenado al teniente de Rey reparar las fortificaciones de la ciudad conviniendo que el teniente de Rey las supervise, pero como por las mañanas y algunas tardes está ocupado asistiendo al Ayuntamiento no puede supervisar tropas, cuarteles y fortificaciones como S. M. le tiene encargado. No siendo los negocios que en ella se tratan de la mayor atención en el Real Servicio y mandándolo S. M. en el Capítulo Sexto de la Ordenanza de lo político y económico de esta ciudad que en el caso de mucha necesidad, enfermedad u otro impedimento, haya de asistir y presidir un teniente suyo, suplicando que en atención a lo mucho que ocurre en esta plaza relacionado con lo militar permita que en su ausencia ocupe su puesto D. Hologario Ametller a quien le ha venido el título de Alcalde Mayor, pues en caso de ocurrir ser ardua la materia que se trate en el Ayuntamiento, podrá asistir a él con aviso del regidor decano”.¹⁸

Per evitar-ne abusos, el Reial Acord recordà que l'assistència personal d'un corregidor era sempre inexcusable: “*siempre que se trate de negocios grandes e importantes al público y singularmente de abastos de pan y carne y otros quales quiera asientos devan hallarse siempre presentes en el Ayuntamiento y no por sus Thenientes*”.¹⁹ Si no era el cas, el sempre susceptible Rupit

17. ACA, Reial Audiència, reg. 5, f. 186v (Barcelona, 5-XII-1718).

18. AHCB, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 5, f. 25-26v, carta del marquès de Castel-Rodrigo a l'Ajuntament (Barcelona, 30-I-1719).

19. AHCB, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 7, f. 267v, carta de Salvador de Prats i Matas al mariscal de camp Antonio Manso (Barcelona, 10-IX-1721).

“debe arreglarse con los Alcaldes Mayores, y en falta de Thenientes, V. S. como a regidor decano”.²⁰

Per tant, els alcaldes majors foren cridats amb molta freqüència a omplir el buit deixat contra pronòstic per uns corregidors i tinentes de Rei gairebé sempre absents o bé ocupats en les seves responsabilitats militars. Aquest fet suposà, al nostre judici, la primera contradicció de l'esperit de la política repressiva municipal dels Borbons, ja que havien d'ésser els corregidors i no els alcaldes majors (enfeïnats en els assumptes judicials de la Cúria) els responsables de controlar amb la seva assistència l'Ajuntament en nom del rei. Ara bé, el dubte era ¿quin dels dos alcaldes majors de Barcelona l'havia de presidir, el civil o el criminal? Tot apuntava a la primera vara –la civil–, seguint la jerarquia de prelació dominant a l'Ajuntament. Però l'alcalde major civil tenia –igual com el criminal– altres responsabilitats en el tribunal reial ordinari de la ciutat com a jutge de primera instància. La seva jurisdicció (donada la incapacitat del corregidor militar d'impartir justícia per ell mateix) s'estenia, però, no tan sols als plets judicials produïts a la capital catalana, sinó també als de dins dels límits geogràfics del corregiment barceloní. La seva regular presència al consistori no suposà una reducció de la seva jornada laboral, tot al contrari, es veié incrementada notablement, perquè de fet el seu temps s'hagué de repartir entre l'Ajuntament i la cúria del corregidor. Una dinàmica d'aquest tipus hauria provocat aviat el col·lapse del tribunal ordinari si no s'hagués produït un repartiment de funcions entre ambdós tinentes per almenys garantir la presència simultània en dos llocs alhora. Però, malgrat aquest desig, no sempre fou possible l'assistència de cap dels dos a l'Ajuntament. En qualsevol cas, la voluntat règia era ferma i apostà pel repartiment de tasques entre els alcaldes majors, més que no pas confiar en els regidors degans. Per això, l'11 de març de 1758, el Consell de Castella redactà una carta acordada que fou notificada al capítol en els termes següents: *“Para evitar las dudas e inconvenientes que se advertían en las Capitales donde había dos*

20. AHCB, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 9, f. 271v (Barcelona, 22-XI-1723).

*Alcaldes Mayores, el uno del juzgado civil, y el otro de lo criminal: había resuelto que en todas las ciudades en que los huviese [...] presidiese el Alcalde Mayor de lo criminal, los Ayuntamientos y demás funciones públicas y despachase todos los negocios y comisiones del Teniente de lo civil con la Assessoría de la Intendencia y Superintendencia de Rentas, según estaba prevenido al número Sexto de la Instrucción y Ordenanza de Intendentes del año 1749, en los casos de enfermedad, ausencia u otro legítimo impedimento del Corregidor y Alcalde Mayor civil; y que éste despache el Juzgado criminal en los propios casos”.*²¹

És possible que aquest repartiment de responsabilitats ja fos estipulat anteriorment entre tots dos alcaldes majors. La sospita la tenim des de juny de 1727, quan els regidors es prepararen per rebre el jurament de corregidor interí del tinent de Rei, el mariscal de camp Alejandro de la Motta, per l'absència del corregidor propietari, el comte de Montemar. Els regidors, reunits en sessió ordinària el 9 del mateix mes, acordaren avisar l'alcalde major civil, Josep Francesc d'Alòs i Rius, per al dia següent, atès que dels dos lletrats ell era, en les presidències, el “*que está de semana*”.²²

Els decrets de 20 de novembre de 1763 i de 10 de març de 1764 no vingueren més que a ratificar una realitat ja molt evident, disposant entre totes dues vares, civil i criminal, “*la igualdad en el reparto de negocios que se observa en Madrid, Cadis y otras partes*”.²³ Suprimida aquesta distinció jurisdiccional, la distribució de les seves responsabilitats estaria ara més ben regulada, tot i que igualtat no significava pas equiparació jeràrquica entre els dos nostres alcaldes majors, ni de bon tros. Sempre hi hagué una prelatió entre ells segons la seva antiguitat, mantenint, en definitiva, l'esperit de diferenciació inspirat per la Reial Cèdula Instructòria, el compliment estricte de la qual encara es recordava en una ordre de l'any 1807.²⁴ L'antiguitat dels alcaldes majors normalment es traduïa en preferència a l'hora d'accedir

21. AHCB, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 30, f. 15v-16r (Barcelona, 7-IV-1758).

22. AHCB, 1D-I, *Acuerdos*, 10, f. 160r-167v (Barcelona, 9-VI-1727).

23. ACA, Reial Audiència, reg. 559, f. 28r-30v (El Pardo, 10-III-1764).

24. ACA, Reial Audiència, reg. 1.026, f. 575v-r (Aranjuez, 17-V-1807).

al capítol com a presidents quan els corregidors i els tinents de Rei no hi assistien. No és estrany que fins i tot el Decret de 29 de març de 1783 volgués clarificar aquest aspecte, classificant de nou les dues vares barcelonines en una de tercera classe (més antiga) i l'altra de segona classe (la més moderna). La jerarquia estava establerta almenys sobre el paper, però un cop més no del tot aclarida nítidament a la pràctica. Poc més d'un any després, el corregidor militar Félix O'Neill fou nomenat capità general d'Aragó, l'octubre de 1784, i es veié obligat a delegar el corregiment interí i les presidències de l'Ajuntament en un dels dos alcaldes majors perquè, de fet, no hi havia disponible un tinent de Rei. Però, ¿en quin dels dos s'hauria de confiar el corregiment? El Decret de 1783 sembla que ho deixava molt clar: en l'alcalde major més antic.

Eren llavors alcaldes majors l'aragonès Andrés de Ciria i l'andalús Pedro Celestino Saravia. El dia 16 de novembre marxà O'Neill al seu nou destí i quasi una setmana després sorgí el dubte en el capítol de qui havia de signar un pregó.²⁵ L'alcalde major més modern, Celestino, dirigí una representació a l'Audiència sol·licitant un aclariment de qui havia de presidir el consistori: *“el alcalde mayor más antiguo [Ciria] o por los dos turnándose por semanas o por meses”*.²⁶ La resposta del tribunal fou contundent: *“Con motivo de faltar a esta capital el Corregidor y Teniente de Rey se ha presentado la duda sobre a quién de los dos Alcaldes Mayores de ellos le toca el corregimiento interino de la misma y presidencias de su ayuntamiento. Este nuestro Acuerdo ha declarado dicho corregimiento y presidencias al Alcalde Mayor más antiguo quedando como estaba antes dividido por semanas entre los dos Alcaldes Mayores el despacho continuo de las causas civiles y criminales”*.²⁷

No degué agradar gens a Celestino aquesta decisió presa, perquè acudí al Consell de Castella amb l'esperança de revocar aquesta ordre per considerar-se més antic que no pas el seu

25. AHCB, 1D-I, *Acuerdos*, 67, f. 505v (Barcelona, 22-XI-1784).

26. AHCB, 1D-IV, *Político: Representaciones*, 52, s. f., carta de Pedro Celestino Saravia a la Reial Audiència (Barcelona, 26-XI-1784).

27. ACA, Reial Audiència, reg. 821, f. 377v (Barcelona, 9-XII-1784).

company, però el fiscal civil del Consell no féu sinó ratificar tot el que havia disposat l'Audiència.²⁸ En qualsevol cas, en el moment en què un alcalde major no podia assistir al capítol passava una missiva al seu col·lega perquè el substituís. El dia 21 de març de 1778, Fulgencio Antonio Molina no pogué assistir-hi per “*urgente ocupación*” i demanà a Pedro Agustín Mendieta que hi fes acte de presència. Mendieta ho acceptà, però informà els regidors que estava vestit de militar. Segons les reials ordenances, l'alcalde major hi havia de comparèixer amb vestimenta negra de “*golilla*” i portar vara alta de justícia.²⁹ L'alcalde major advertí a l'Ajuntament que, “*a menos que se le permitiese venir de militar, y aun cuando quisiese abreviar todo lo que pudiese para tomar la toga, tendría que esperar muy largo tiempo*”. L'Ajuntament acordà la seva admissió, però amb l'advertiment de “*por esta vez y sin que sirva de exemplar*”.³⁰

Amb tot, els alcaldes majors feren un notable esforç per complir amb les seves obligacions capitulars, omplint el buit deixat moltes vegades pels corregidors militars absents i descarregant sobre les seves espatlles una responsabilitat –presidir l'Ajuntament– que no era pas seva, sinó dels seus superiors immediats, tal i com disposava la Cèdula Instructòria. Molt sovint podrien afirmar –no sense raó– que a Barcelona no hi hagué més corre-

28. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 51, f. 26v (Barcelona, 18-II-1785).

29. El problema de la vestimenta estava recollit a la Reial Cèdula Instructòria, però moltes vegades no es complia pas (MERCADER, *Felip V i Catalunya...*, pàg. 355-357). Diferents disposicions, establertes a la Reial Ordre de 22 de juny de 1720 i a la Pragmàtica de 15 de novembre de 1723, recordaven l'obligatorietat de l'uniforme negre amb “*golilla*”, bé que en aquelles ciutats on hi havia una Audiència es permetia certa relaxació. Les queixes dels regidors són constants, fins i tot a la resta de Catalunya. L'agost de 1720, Montemar rebé ordres perquè els seus dos alcaldes majors fessin servir la “*golilla y vara alta de justicia*” (*ACA*, Reial Audiència, reg. 8, f. 78r (Barcelona, 15-VIII-1720)). L'any 1747 eren els regidors d'Igualada els que es queixaven del seu alcalde major, Francesc Tarragona i Finestres (*ACA*, Reial Audiència, reg. 466, f. 85-86v (Barcelona, 17-VI-1747)). Mentre que el titular de Balaguer, Jordi Puig i Modolell, rebé un fort advertiment per anar amb espasa i bastó, presentant-se al consistori “*vestido de militar como solia*” (*ACA*, Reial Audiència, reg. 805, f. 123r-124v (Barcelona, 15-IV-1765)). Vegeu Georges DESDEVEISES DU DEZERT, *La España del Antiguo Régimen*, Madrid, 1989, pàg. 371.

30. *AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 61, f. 130r (Barcelona, 21-III-1778).

gidor que els seus dos alcaldes majors perquè, de fet, assumiren moltes de les ocupacions vinculades a aquesta magistratura: no tan sols presidir, sinó també impartir justícia a la cúria ordinària. Tot i que les seves múltiples ocupacions no sempre els permeteren –com hem dit abans– assistir al capítol, la importància de presidir aquesta corporació no ha de ser menyspreada. És cert que els seus presidents nats no votaven en les sessions ordinàries i extraordinàries –tret d'existir empat– i que s'acostumava a parlar més del seu paper honorífic. Però cal recordar que la presència física d'un corregidor i alcalde major tenia un valor coactiu afegit molt notable, com a agents de la Corona, i en aquest simbolisme és on recau precisament la força de la seva dissuasió, sobretot en una societat com la de l'Antic Règim, en què prelació i jerarquia formen part fonamental del simbolisme del poder i de la seva imatge. No és gens estrany que a la Barcelona del segle XVIII el pols per controlar les presidències municipals fos bàsicament protagonitzat, no tant pel corregidor i els tinentes de Rei, sinó –com veurem– per dues figures inferiors: els alcaldes majors i els omnipresents regidors degans.³¹

Presidents nats de l'Ajuntament i els seus substituïts

*“El muy Ilustre Ayuntamiento de esta ciudad de Barcelona, convocado en la pieza acostumbrada en un cuarto baxo de la casa de la misma ciudad, en donde concurrerem los Srs. Regidores de la margen, otros de los veinte y quatro que le componen, presidiendo el Sr. [...]”*³² Així començaven les actes de les sessions de l'Ajuntament barceloní durant el segle XVIII. Nosaltres ens proposem donar contingut i significació a la part final d'aquest encapçalament: les presidències. Unes presidències que a nivell quantitatiu i qualitatiu no han estat objecte de cap estudi global pel que fa a les seves reunions ordinàries i extraordi-

31. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans...*, pàg. 204-208.

32. *AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 2, f. 11v-15r (Barcelona, 6-XII-1718).

nàries.³⁵ Deixant al marge aspectes molt perifèrics, individualitzarem les presidències entre aquells personatges en qui dipositava la seva confiança la Reial Cèdula Instructòria de 1718: corregidors, tinents de Rei, alcaldes majors, regidors degans i regidors *antiquiores*.

Corregidors i governadors militars

Com ja hem dit abans, la legislació borbònica, seguint la normativa castellana, elevà el corregidor de Barcelona a la cúspide representativa règia en el nou Ajuntament de regidors. Un militar d'alta graduació tenia sota la seva responsabilitat el govern polític i militar de la ciutat i el seu corregiment, recolzat, per a l'ocasió, amb dos títols diferents: un de governador militar, que expedit per la Secretaria del Despatx de Guerra li permetia comandar les tropes de la plaça, i un altre afegit de corregidor, signat per la Cambra de Castella i amb responsabilitats politico-administratives i judicials –civils i criminals de primera instància– a la cúria reial ordinària. Aquesta plaça d'armes, considera-

35. Una introducció referent als acords de Barcelona, des del 6 de desembre de 1718 fins al 10 de desembre de 1750, documenta 3.855 sessions (CERRO NARGÁNEZ, *Civiles entre militares...*, pàg. 65-66). Per al regnat de Carles III, vegeu Ramon GRAU I FERNÁNDEZ i Marina LÓPEZ GUALLAR, «L'ajuntament de Barcelona sota Carles III (1759-1788). Un esquema històric», *Pedralbes*, 8-II (1988), pàg. 32-35, reconeixen una mitjana de 127 reunions anuals, superant les dues sessions reglamentàries setmanals. Les dobles presidències, molt freqüents, indiquen que en una sessió diària podia haver-hi dos presidents diferents. Per exemple, en la reunió del dia 19 de novembre de 1719, el seu president, el regidor degà, el marquès de Rupit, hagué de deixar la presidència perquè féu acte de presència l'alcalde major criminal, Oleguer Ametller i Pessió (*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 2, f. 426-431r). El 20 de març de 1722, la sessió la presidí l'alcalde major civil, Josep Francesc d'Alòs i Rius, i després el seu company Ambrosi de Morenés i Mora (*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 5, f. 242r-243v). El dia 21 de març de 1778, presideix la sessió el regidor degà, el marquès de la Quadra, i després l'alcalde major, Pere Agustí Mendieta (*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 61, f. 130v). El 30 de desembre de 1791, ens trobem el cas del corregidor, el marquès de las Amarillas, substituït després pel regidor degà, el comte de Creixell (*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 74, f. 29r). El 25 d'octubre de 1803, el regidor *antiquior*, el marquès de Barberà, fou reemplaçat per l'alcalde major, Josep Gaietà Garcini de Salamó (*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 86, f. 184v). Podríem citar molts més casos d'aquesta quotidiana realitat.

da per la Cort com la de “*primera confianza de España*” –atès que, a més, convertia interinament els seus titulars en capitans generals de Catalunya– tingué vint corregidors, els noms dels quals es coneixen gràcies als treballs d'Escartín i Gay Escoda.³⁴

El primer corregidor efectiu que tingué Barcelona fou el polèmic militar andalús José Carrillo de Albornoz y Montiel, comte de Montemar. Tot i que des de setembre de 1715 era governador militar, no fou fins a la Reial Cèdula de 23 de juny de 1718 quan el rei el designà corregidor, però com que llavors estava destinat a les campanyes d'Alberoni, a Sardenya (1717) i Sicília (1718), no pogué recollir els seus despatxos fins al 4 de juliol de 1720. Jurà el càrrec davant el capità general, marquès de Castel-Rodrigo.³⁵ En qualsevol cas, la presa de possessió a l'Ajuntament es produí el 12 d'agost.³⁶ La primera presidència seva en una sessió tingué lloc el dia següent i la darrera el 8 de novembre del mateix any, després de protagonitzar un seriós enfrontament amb el regidor baró de Granera. En total, 29 presidències documentades, totes produïdes l'any 1720, la qual cosa s'explica pel seu escàs interès pels assumptes municipals i per les seves múltiples responsabilitats militars, que el portaren el novembre de 1722 a la comandància general, en substitució de Castel-Rodrigo. No deixà el corregiment fins al juliol de 1727.³⁷ L'hauria d'haver reemplaçat el tinent general Francisco Fernández de Rivadeo, nomenat

34. GAY ESCODA, *El Corregidor a Catalunya...*, pàg. 557-578.

35. ACA, Cancelleria, reg. 6.121, f. 120v-121r (San Lorenzo, 4-VII-1720).

36. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 90, f. 395-397r (Barcelona, 12-VIII-1720).

37. ACA, Reial Audiència, reg. 325, f. 175-176v (San Lorenzo, 6-XI-1722). El tinent general comte de Montemar fou des de l'any 1720 inspector general de la cavalleria. Des del 1725, fins a l'arribada del nou Capità General (el marquès de Risbourg), residí a la casa que la família Alòs que tenia a Sarrià. Llavors fou nomenat comandant general interí de Navarra, però no en prengué possessió. Sí que ho féu, en canvi, a la Costa de Granada. Participà a l'expedició d'Orà (1731) i dirigí la conquesta de Sicília i Nàpols per al llavors infant Carles. Aconseguí contra els imperials la victòria a Bitonto (1733), que li reportà la Grandesa d'Espanya de primera classe i el ducat de Montemar. El 21 de maig de 1737 fou nomenat degà al Consell de Guerra, però llavors ja era ministre de la Guerra, fins que l'any 1741 José Campillo el desplaçà del ministeri. Caigué en desgràcia després de la seva desafortunada actuació a la campanya d'Itàlia durant la Guerra de Successió Austríaca. Morí el 1747. Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 557-558, i Francisco ANDÚJAR CASTILLO, *Consejo y consejeros de Guerra*, Granada, 1996, pàg. 186-187.

corregidor el 22 de juliol de 1727, però com que aquest morí abans de retirar els seus despatxos, el titular electe final fou el comte de Roydeville.

El mariscal de camp Juan Fernando de Roydeville –comte de Roydeville– fou, a la pràctica, el substitut de Montemar. Aquest militar flamenc havia estat corregidor a Morella (1718) i Alacant (1723-1727) i, per Decret de 14 de setembre de 1727, fou nomenat corregidor i governador militar de Barcelona, però després d'algunes llicències dilatòries el rei el designà comandant militar del Camp de Gibraltar (1728). De fet, no fou fins a la primavera de 1729 quan, per fi i amb retard, féu acte de presència a Barcelona i jurà el càrrec a mans del marquès de Risbourg. Prengué possessió en el capítol l'11 d'abril.³⁸ La primera presidència en el consistori es produí el dia següent i la darrera el 29 de desembre, data en què s'incorporà de nou a la comandància de Gibraltar. Ja no tornà a Barcelona, bé que continuà essent-ne corregidor com a mínim fins a l'any 1737. En total, presidí l'Ajuntament barceloní tan sols deu vegades, totes elles l'any 1729.³⁹

Molt semblant fou la situació personal del mariscal de camp Gaspar Sanz de Antona, que arribà de la comandància general interina de Mallorca. Felip V el nomenà corregidor el 13 de setembre de 1737 i li adjuntà el títol de governador polític i militar el dia 20 del mateix mes.⁴⁰ De totes maneres, no prengué possessió del càrrec davant els regidors fins al dia 13 de desembre.⁴¹ La seva primera sessió no la documentem fins al dia 25 de febrer de l'any següent i l'última el 7 de desembre de 1740. En total, només assistí a catorze sessions. Uns percentatges minsos, però normals en aquesta etapa per als corregidors filipistes. Per descomptat, els afers militars regularen la vida d'aquests corregidors. A més, en el cas d'Antona no podem oblidar que, entre els anys 1742 i 1746, s'encarregà interinament de la comandància

38. *ACA*, Reial Audiència, reg. 285, f. 1v-3r (San Ildefonso, 8-X-1727), i *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 97, f. 34v-35r (Barcelona, 11-IV-1729).

39. El 1737 fou nomenat Capità General d'Andalusia, càrrec que retingué fins a morir el 1749. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 53, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 557.

40. *ACA*, Reial Audiència, reg. 215, f. 121v-124r (San Lorenzo, 8-XI-1737).

41. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 105, f. 157r-159v (Barcelona, 13-XII-1737).

general per absència del capità general, el marquès de la Mina, destinat llavors a l'exèrcit d'Itàlia.⁴²

Potser més conegut per les seves virtuts literàries que militars era el mariscal de camp Eugenio Gerardo Lobo Rodríguez de la Huerta, veterà de les guerres italianes, que fou nomenat corregidor interí de Barcelona el 24 de març de 1746 i governador polític i militar en propietat el 28 de juny, bé que jurà el càrrec el 4 d'abril. En prengué possessió dos dies més tard.⁴³ Això no obstant, la primera sessió seva no la datem fins al 27 de gener de 1747 i l'última el 21 de febrer de 1750, sumant tan sols set presidències, truncades per un accident, anant a cavall, l'agost del mateix any, que li costà la vida.⁴⁴

En definitiva, si fem una valoració inicial de les presidències municipals dels quatre primers corregidors durant el regnat de Felip V, advertim que només assistiren a poc més de 50 sessions. Una quantitat sorprenentment baixa per a uns agents reials cridats per la Nova Planta a controlar repressivament el consistori. La situació, però, no canvià gaire amb el seu fill, Ferran VI.

Alejandro de Ahumada y Villalón Narváez, marquès de las Amarillas, fou nomenat, amb el grau de tinent general, governador militar i polític de Barcelona el 7 de maig de 1752 i tres dies després corregidor. Jurà el càrrec el 4 de juny i no en prengué possessió en el capítol fins al dia 8 del mateix mes.⁴⁵ La seva primera presidència es produí al dia següent i la darrera el 13 de maig de 1754. En total, 30 sessions presidides, restringides, en

42. Gaspar San de Antona havia estat des de 1718 tinent de Rei a la Ciutadella de Barcelona. El 1725 ocupà el mateix càrrec al presidi ceutí i després, el 1727, passà a la governació militar de San Sebastián, la Coruña i Betanzos. El 1735 era governador militar de Badajoz i el 1735 fou nomenat comandant general interí de Mallorca. Quan cessà el 1746 en el corregiment de Barcelona li perdem la pista. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 53-54, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 559-560.

43. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 114, f. 81-83r (Barcelona, 6-IV-1746).

44. Eugenio Gerardo Lobo, a causa de la seva afició per la poesia, no tingué especialment el favor de Felip V, malgrat que el seu currículum militar era impressionant. Durant la Guerra de Successió intervingué en el setge de la plaça de Lleida i fou destinat, el 1711, a la guarnició de Prats de Rei. També participà el 1731 a l'expedició d'Orà i el 1743 a les campanyes italianes. Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 561-562.

45. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 120, f. 209r-212v (Barcelona, 8-VI-1752).

tot cas, per haver exercit entre 1754 i 1755 –com altres col·legues– la comandància general de Catalunya per l'absència del marquès de la Mina.⁴⁶

El seu substitut en el corregiment fou el també tinent general Alfonso de Ceballos y Carvajal, marquès de Ceballos, que arribava de la governació militar de Màlaga.⁴⁷ El rei el nomenà governador militar i polític de Barcelona l'abril de 1755, però el títol de corregidor no li fou despatxat fins al 6 de maig de 1756. Jurà a mans del capità general el 7 de juny i, al capítol, en prengué possessió el dia 12.⁴⁸ Presidí la seva primera i única sessió documentada el 5 de maig de 1758. Ja no hi tornà més, perquè el 15 de gener de 1760 deixà Barcelona per ocupar una plaça al Consell de Guerra.⁴⁹ L'hauria hagut de reemplaçar el tinent general Francisco de Paula Bucareli Ursúa, governador militar del Camp de Gibraltar, nomenat corregidor el 21 de febrer de 1760, però no en prengué possessió perquè el rei el destinà poc després a la Capitania General mallorquina.⁵⁰ Com a conseqüència d'aquest imprevist, fou finalment designat el tinent general Bernardo O'Conor Phaly, militar d'origen irlandès que abans havia prestat servei a les governacions dels corregiments de Tortosa (1755) i Pamplona (1760). Renuncià al corregiment de Lleida, però acceptà la plaça vacant de més pes polític de Barcelona, per a la qual fou nomenat el 27 de novembre de 1761. Jurà a mans del capità general el 15 de desembre. Dos dies després féu el mateix davant els regidors.⁵¹ La primera sessió que presidí està datada al començament de febrer de

46. El tinent general marquès de las Amarillas, des de 1746 inspector general de milícies, cessà en les seves funcions corregimentals el 1755 per fer-se càrrec de la Capitania General de Nova Espanya, on morí el 1760. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 54, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 563-564.

47. Participà a les guerres italianes i, posteriorment, fou nomenat inspector d'infanteria a les províncies de Castella, Galícia, Navarra i Guipúscoa. El 1751 passà a exercir el càrrec de corregidor de Màlaga. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona... », pàg. 54, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 564.

48. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 124, f. 189r-191v (Barcelona, 12-VI-1756).

49. El 1762 s'integrà a l'exèrcit d'invasió de Portugal. Quan morí, l'any 1770, era director del Montepío Militar (ANDÚJAR, *Consejo y consejeros de Guerra...*, pàg. 190-191).

50. ESCARTÍN, «El corregiment a Barcelona... », pàg. 54.

51. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 129, f. 254-256v (Barcelona, 17-XII-1761).

1762 i l'última el 27 d'octubre de 1771. Eren molts anys per a tan poques presidències (39), sens dubte limitades per haver ocupat, els anys 1767, 1770 i 1772, la comandància general de l'Exèrcit amb caràcter interí. Fou cessat l'agost de 1773 pel seu desencert en l'intent d'implantar les impopulars *quintes* i suscitar un important avalot. Per aquest motiu, abandonà Barcelona en direcció a la Capitania de Castella la Vella, càrrec que deixà poc després per una plaça equivalent a les costes de Granada. L'any 1779 culminà la seva carrera accedint al Consell de Guerra.⁵²

Leopoldo de Gregorio Mauro, marquès de Vallesantoro i fill del marquès de Squillace, era corregidor de Girona quan el rei el designà governador polític i militar de Barcelona el 26 de març de 1772. Acompanyava aquest títol el corresponent despatx de corregidor, expedit el 14 de maig. Jurà el càrrec el 16 de juny i en prengué possessió el dia següent.⁵³ Gairebé un any s'estigué a Barcelona i presidí el capítol en 28 ocasions, una quantitat certament modesta, però superior a la de molts dels seus predecessors amb més anys de servei a la capital catalana. La primera presidència la documentem el 22 de juny de 1772 i la darrera el 31 de maig de 1773. Com li succeí a O'Conor Phaly a la comandància general, també ell fou cessat en el corregiment com a conseqüència dels avalots de les quintes, per la qual cosa fou destinat a la comandància interina d'Extremadura.⁵⁴

Un militar d'origen flamenc substituï el nostre home: el mariscal de camp Francisco González de Bassecourt, comte del Asalto, nomenat governador militar i polític de Barcelona el 23 de juliol de 1773. Poc abans, però, havia rebut el títol de corregidor, que va jurar davant el capità general el 14 de setembre. Dos dies més tard, l'Ajuntament barceloní li donava la possessió del càrrec.⁵⁵ Presidí el consistori en 53 ocasions, convertint-se, fins al moment, en el corregidor amb més sessions presidides. La primera la

52. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 565-566, i ANDÚJAR, *Consejo y consejeros de Guerra...*, pàg. 243-244.

53. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 137, f. 227v-229r (Barcelona, 17-VI-1772).

54. El tinent general marquès de Vallesantoro fou nomenat el 1775 Capità General de Castella la Vella i el 1779 titular d'Aragó, on morí el 1789. Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 566-567.

55. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 137, f. 407r-409v (Barcelona, 16-IX-1773).

datem el 20 de setembre de 1773 i l'última el 19 d'agost de 1778, però, és clar, repartides en poc menys de cinc anys de servei. El 1778 es féu càrrec de la comandància general interina i l'any 1780 passà a ocupar la Capitania General en propietat. Quan cessà, el rei el nomenà, honoríficament, conseller d'Estat.⁵⁶

El mariscal de camp Jacinto Pazuengos Zurbarán, el tinent general Félix O'Neill i el també mariscal de camp Alejandro de Arroyo de Rozas tenen els tres un tret en comú: una gran experiència a la milícia, però no gaire bones actituds administratives com a corregidors. Pazuengos, corregidor de Lleida el 1778, fou designat corregidor de Barcelona el 20 de gener de 1780. Jurà el càrrec el 25 de febrer i en prengué possessió tres dies després.⁵⁷ Seves són 25 presidències. La primera transcorreguda el 28 de febrer i l'última el 29 de maig de 1782, pocs mesos abans de morir.⁵⁸ El militar d'origen irlandès Félix O'Neill fou designat governador militar de Barcelona el 16 de novembre de 1782 –després de concloure el seu mandat en el corregiment gironí– i rebé el despatx de corregidor al començament del mes de desembre. Jurà i prengué possessió del càrrec el dia 23 del mateix mes.⁵⁹ Els seus dos anys de mandat només es traduïren en onze presidències, la primera datada el 16 de gener de 1783 i l'última el 26 d'abril de 1784. Cal tenir present que, entre 1783 i 1784, es féu càrrec de la comandància general de Catalunya, per accedir, l'octubre de 1784, a la d'Aragó.⁶⁰ En canvi Arroyo, després d'haver ocupat plaça de governador militar interí de la Ciutadella de Barcelona (1781) i de corregidor a Lleida (1783), aconseguí la

56. Quan era corregidor de Barcelona, participà a la fallida expedició d'Alger (1775), en la qual fou ferit, i passà, en cessar en el corregiment i la Capitania catalana, a ocupar plaça en el Consell d'Estat, on morí el 1793 (GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 568-569).

57. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 140, f. 35v-37r (Barcelona, 28-II-1780).

58. ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 54.

59. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 140, f. 135v-138r (Barcelona, 23-XII-1782).

60. Félix O'Neill fou governador de Tuy el 1779 i, l'any següent, corregidor i governador militar de Girona. La seva designació com a Capità General d'Aragó –per Decret de 24 d'octubre de 1784– fou precedida per una altra d'inspector general de la infanteria d'Aragó, Catalunya, València, Múrcia, Mallorca, Navarra, Guipúscoa i Orà. El 1786 ingressà al Consell de Guerra, plaça on morí el 1792. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona... », pàg. 54, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 570.

governació militar de Barcelona gràcies al reial títol despatxat el 26 d'agost de 1785, acompanyat després pel preceptiu de corregidor en el Decret del 27 de setembre. El jurà i en prengué possessió el mateix dia: l'11 de novembre.⁶¹ Presidí la corporació municipal en 28 de les seves reunions. La primera està dataada el 23 de novembre de 1785 i la darrera el 24 de juliol de 1789. Poc temps després el monarca el jubilà, tot i que li mantingué honors i sous pertinents.⁶²

Molt excepcional ens pot resultar el govern del mariscal de camp Jerónimo Girón de Moctezuma Ahumada Salcedo, marquès de las Amarillas, sens dubte un dels corregidors de Barcelona que més capítols presidí, com ho demostren les seves 295 sessions resultants i que superen, per elles mateixes, el total d'assistències de tots els seus predecessors des del comte de Montemar. El marquès de las Amarillas, junt amb Joan d'Escotet i el marquès de Vallesantoro (fill del corregidor de l'any 1772), foren els tres corregidors que més reunions presidiren, però sempre sense oblidar els seus deures castrenses. Cal esperar, doncs, al regnat de Carles IV perquè les sessions sota presidència corregimental predominin més que en qualsevol altre període del segle XVIII, superant fins i tot alcaldes majors i regidors degans. Bàsicament, aquest renovat interès dels corregidors per l'Ajuntament pot explicar-se com a part de la nova reactivació militarista de la monarquia espanyola deguda a la crisi de l'Antic Règim, conseqüència directa de la guerra amb la França revolucionària que amenaçà, no tan sols les fronteres pirinenques, sinó també els pilars de la Planta catalana establerta per Felip V.⁶³ És curiós que calgués una crisi al final de la centúria perquè els corregidors de Barcelona augmentessin la seva atenció i el control d'un Ajuntament que fins llavors havien tingut abandonat.

61. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 141, f. 122-125r (Barcelona, 11-XI-1785).

62. Alejandro de Arroyo de Rozas participà a l'expedició d'Orà el 1731 i a les campanyes italianes. Fou ferit en nombroses accions de guerra (GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, pàg. 570-571).

63. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, «Caballeros y letrados. La aportación civilista a la administración corregimental valenciana durante los reinados de Carlos III y Carlos IV», *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante* (Alicant), núm. 8-9 (1988-1990), pàg. 167-182.

El corregidor marquès de las Amarillas havia finalitzat el seu mandat a la governació de la Ciutadella de Pamplona quan el rei el nomenà governador polític i militar de Barcelona el dia 22 d'octubre de 1789 i corregidor el 3 de desembre. Prestà jurament el 22 del mateix mes, però en prengué possessió en el capítol el 13 de febrer de 1790.⁶⁴ Cinc anys s'estigué a la ciutat, però suficients per a superar les presidències d'altres corregidors, con ja hem dit. La primera sessió la presidí el dia 19 de febrer de 1790 i la darrera el 20 d'abril de 1793. Poc temps després era cridat a la Cort per formar part de la plana major de l'exèrcit que aviat entraria al Rosselló.⁶⁵

Després del marquès de las Amarillas, seguiren tres breus governs dels corregidors Juan Cambiazo, Manuel de Arista y Morón i el comte de Santa Clara, tots tres de gairebé un any de durada. El primer, amb la graduació de mariscal de camp, fou nomenat governador polític i militar el març de 1793 i corregidor el 27 de maig. Jurà el càrrec a Barcelona el 20 de juny i en prengué possessió el dia següent.⁶⁶ Cambiazo documentà, en un any i escaig, ni més ni menys que 63 presidències, la primera datada el 23 de juliol de 1793 i l'última l'11 de novembre de 1794. Al final d'aquest mes era cessat i destinat al corregiment de Tarragona.⁶⁷ També molt breu fou l'estada del tinent general Manuel de Arista y Morón, nomenat corregidor i governador interí el 9 d'octubre de 1794. Prestà jurament el dia 15 de desembre i en prengué possessió el 23 davant els regidors.⁶⁸ Els desacords amb el capità general, el comte de la Unió, provocaren el seu cessament l'any 1795. En qualsevol cas, només presidí el consistori en una ocasió: el 10 de gener de 1794.⁶⁹ Juan Procopio de Bassecourt de Bryas, comte de Santa Clara, corregidor interí de Girona

64. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 145, f. 67-68v (Barcelona, 13-II-1790).

65. Jerónimo Girón de Moctezuma fou patge de Ferran VI i participà a les expedicions contra els forts britànics de Mòbila i Pensacola a la Florida (1780). El 1786 el trobem a la governació de la Ciutadella de Pamplona i, després d'intervenir a la campanya del Rosselló, fou nomenat Virrei del Regne de Navarra i conseller de Guerra (1808). Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 572.

66. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 148, f. 23-25r (Barcelona, 21-VI-1795).

67. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 572-573.

68. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 149, f. 3-5r (Barcelona, 23-XII-1794).

69. ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 55.

el 1793, passà a la governació militar de Barcelona gràcies al despatx signat el 19 de març de 1795 i amb títol de corregidor expedit al principi de juny. Jurà el càrrec el 18 de juny i en prengué possessió el dia 20 d'aquell mes.⁷⁰ Les seves presidències foren 38, la primera datada el 23 de juny i la darrera el 3 de juny de 1796, any en què fou nomenat governador de la Lluisiana i la Florida i capità general de Cuba.⁷¹

Amb el tinent general català Joan d'Escofet Palau i el marquès de Vallesantoro torna de nou el predomini dels corregidors a les presidències de l'Ajuntament. El primer pertanyia al cos d'enginyers. L'any 1779 era governador militar de l'estratègica plaça de Roses i posteriorment, l'abril de 1789, passà a ocupar el càrrec de tinent de Rei a Barcelona i, per fi, corregidor en propietat per Decret de 23 de maig de 1796, després d'haver exercit en la plaça interinament. Un mes abans havia rebut el títol de governador militar per part de la Secretaria del Despatx de Guerra. Jurà el càrrec el 7 de juliol i dos dies més tard en prenia possessió.⁷² En quasi dos anys presidí el capítol en 152 ocasions, tot acumulant un dels percentatges més elevats en un corregidor. La seva primera sessió la documentem el 12 de juliol de 1796 i l'última el 13 de juliol de 1798. Poc després passà al retir.⁷³

Leopoldo de Gregorio Paterno, marquès de Vallesantoro (com hem dit abans, fill de l'anterior corregidor d'igual títol), arribà a Barcelona del corregiment de Tarragona. El rei el designà governador militar de Barcelona el maig de 1798 i corregidor el 4 de juny. Jurà i prengué possessió del càrrec el dia 19 de juliol.⁷⁴ Amb 306 presidències, arribem al corregidor de Barcelona que assistí a més sessions, malgrat que també ocupà la comandància general entre el 1799 i el 1801. La primera reunió seva està dataada el 20 de juliol de 1798 i la darrera el 3 de desembre de 1807,

70. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 150, f. 113-115r (Barcelona, 20-VI-1795).

71. Tornà de Cuba el 1799 per ésser nomenat segon cap comandant general de Catalunya el 1802 (càrrrec de nova creació) i passà poc després a la titularitat de la Capitania General. El 1808 accedí al Consell de Guerra i morí a Madrid el 1820. Vegeu ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona...», pàg. 55, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 574-575.

72. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 151, f. 45-47v (Barcelona, 9-VII-1796).

73. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 575-576.

74. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 153, f. 12-14r (Barcelona, 19-VII-1798).

mes en què el monarca acordà nomenar-lo virrei i capità general de Navarra.⁷⁵

Els últims corregidors barcelonins –Carlos de Witte Pau (militar d'origen flamenc) i Pedro Antonio Goosens– presidiren el consistori en tres ocasions només. Carlos de Witte, mariscal de camp, provenia del corregiment i governació de Badajoz, després de rebutjar la comandància general de Guipúscoa. El rei el nomenà governador militar de Barcelona el 8 d'octubre de 1807 i li adjuntà el despatx de corregidor per Decret de 18 de desembre. Jurà el càrrec el dia 22 del mateix mes i en prengué possessió el 15 de gener de 1808.⁷⁶ El seu primer capítol fou registrat el mateix dia 15 i el darrer el dia 20 també del mes de gener. A causa d'una malaltia, no presidí més el consistori, moment en què aprofità per fugir a Madrid, l'octubre de 1808, un cop consumada l'ocupació militar de Barcelona per les tropes napoleòniques.⁷⁷ El seu substitut interí fou Pedro Antonio Goosens, comandant de guàrdies valones, que fou nomenat pel capità general, el comte d'Ezpeleta, l'1 d'abril de 1808. Tot i que més tard fou aprovat per la Cort, aviat quedaren trencades les comunicacions amb Madrid. En efecte, el dia 6 de maig prengué possessió del càrrec en un capítol ja desconcertat pels esdeveniments d'oberta rebel·lió contra el francès.⁷⁸ La primera reunió seva la localitzem el dia 10 d'aquell mes i la darrera el 24 també de maig, la qual es convertí en l'última sessió presidida a Barcelona per un corregidor.⁷⁹ Gràcies a una carta d'Ezpeleta del principi de juny, sabem que Goosens al·legà malaltia per no assistir a un ajuntament ja mermat en assistències i ordenà als restants regidors que el corregiment fos assumit interinament per l'alcalde major més antic –Armengol Dalmau i de Cubells–, cosa que farà fins a la seva fugida de la ciutat el mes d'agost.⁸⁰

75. ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona... », pàg. 55, i GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 576.

76. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 163, f. 236-238v (Barcelona, 15-I-1808).

77. ESCARTÍN, «El corregiment de Barcelona... », pàg. 55.

78. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 163, f. 345-346r (Barcelona, 6-V-1808).

79. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 577.

80. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 76, f. 189v, carta del comte d'Ezpeleta a l'ajuntament de la ciutat (Barcelona, 1-VI-1808).

Corregidors	Sessions
Comte de Montemar (1718-1727)	29
Comte de Roydeville (1727-1737)	10
Gaspar Sanz de Antona (1737-1746)	14
Eugenio Gerardo Lobo (1746-1750)	7
Agustín de Ahumada (1752-1755)	30
Marquès de Ceballos (1755-1760)	1
Bernardo O'Conor Phaly (1761-1772)	39
Marquès de Vallesantoro (1772-1773)	28
Comte del Asalto (1773-1779)	53
Jacinto Pazuengos (1780-1782)	25
Fèlix O'Neill (1782-1784)	11
Alejandro Arroyo (1785-1789)	28
Marquès de las Amarillas (1789-1793)	295
Juan de Cambiazo (1793-1794)	63
Manuel de Arista (1794-1795)	1
Comte de Santa Clara (1795-1796)	38
Joan d'Escofet (1796-1798)	152
Marquès de Vallesantoro (1798-1807)	306
Carlos de Witte (1807-1808)	3
Pedro Antonio de Goosens (1808)	3
Total	1.136

Tinents de Rei i corregidors interins

Bé que mencionada per la Reial Cèdula Instructòria, gairebé desconeguda resulta la figura del tinent de Rei dintre del marc municipal. De fet, aquest individu era considerat la segona autoritat militar en el comandament de la guarnició de Barcelona, darrere, és clar, del governador militar. El seu títol era expedit per la Secretaria del Despatx de Guerra, bé que no necessitava equivalent de la Cambra de Castella quan assumia, accidentalment, el càrrec de corregidor interí en substitució del propietari. Malgrat tot, amb ells es continuaren reproduint els mateixos vicis ja vistos amb els governadors militars, sobretot la manca d'assistència regular al capítol a causa també dels afers propis de la milícia.

Cronològicament, el primer tinent de Rei que exercí com a corregidor interí fou el brigadier Pedro Rubio –nomenat el febrer de 1715–, que hagué de substituir el comte de Montemar quan embarcà, el juny de 1718, en l'expedició de Sicília. Rubio prengué possessió del càrrec de corregidor interí el dia 6 de desembre de 1718 (junt amb la resta de regidors) a mans del capità general, el marquès de Castel-Rodrigo.⁸¹ Aquell mateix dia presidí la primera de les seves 43, l'última de les quals fou el 12 de juliol de 1719, atès que el rei el destinà a la plaça de Roses. El seu substitut, el mariscal de camp Antonio Manso i Maldonado, arribà de Girona, on havia estat també tinent de Rei. A Barcelona prengué possessió interinament del corregiment el dia 20 de novembre de 1719. Encara estava absent Montemar.⁸² La seva primera presidència a l'Ajuntament tingué lloc, precisament, aquell dia i la darrera el 14 de desembre. Un segon mandat el trobem l'estiu de 1721, després d'una breu estada de Montemar a la Cort i del seu posterior nomenament com a comandant general interí del Principat. Novament presidí el consistori el 27 d'agost de 1721 fins al dia 9 de novembre de 1723, totalitzant 36 sessions. Després, Felip V el destinà a la Capitania General del Regne de Nova Granada, a Amèrica. El mariscal de camp flamenc Francisco de Varich fou nomenat tinent de Rei de Barcelona per Lluís I al principi de juliol de 1724.⁸³ Aquest capità del regiment de guàrdies valones es possessionà del seu càrrec de corregidor interí el dia 14 d'agost perquè Montemar continuava a la comandància general.⁸⁴ La primera presidència té data del 29 d'agost i la darrera el 9 de febrer de 1726, sumant en total només 30 sessions. Fou reemplaçat per un altre militar flamenc al servei de Felip V, el també mariscal de camp Alejandro de la Motta, que prengué possessió del corregiment el 10 de juny de 1727.⁸⁵ No tenim constància de cap presidència seva al capítol, perquè abans d'acabar l'any el rei el designà corregidor i governador militar d'Alacant (1727-1741).⁸⁶

81. *AHCB*, 1D-V, *Registro de Despachos*, I, f. 1v (Barcelona, 6-XII-1718).

82. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 89, f. 143v-144r (Barcelona, 20-XI-1719).

83. *AHCB*, 1D-V, *Registro de Despachos*, II, f. 81r-83v (Buen Retiro, 5-VII-1724).

84. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 93, f. 34r-35v (Barcelona, 14-VIII-1724).

85. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 95, f. 234r-236v (Barcelona, 10-VI-1727).

86. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, *Militares en Valencia (1707-1808)*, Alicante, 1990, pàg. 78-80.

De la resta de militars ben poca cosa sabem. El brigadier Francisco Carrillo Biedma assumí el corregiment interí en dues ocasions. La primera vegada fou gràcies al retard del comte de Roydeville a prendre possessió del càrrec, a causa, sens dubte, de les seves responsabilitats militars al Camp de Gibraltar. Carrillo jurà la titularitat interina el 28 d'abril de 1728.⁸⁷ La seva primera assistència a una sessió municipal la podem fixar amb seguretat el 5 de juny i la darrera el 24 de desembre del mateix any. En rebre ordres Roydeville de tornar de nou a la comandància de Gibraltar, Carrillo tornà al corregiment sense, però, jurar el càrrec. Presidí ara l'Ajuntament de regidors des del 27 de gener de 1730 fins al 25 d'octubre de 1735. En total, 46 sessions. El brigadier Juan de Carvajal es possessionà del corregiment el 4 de juliol de 1736.⁸⁸ El dia 14 presideix la seva primera reunió. Un segon mandat es produí quan Gaspar Sanz de Antona era a la comandància general esperant el nou corregidor, Eugenio Gerardo Lobo, que començà el 21 de març de 1746 i acabà el 19 d'octubre del mateix any. Després de la mort accidental de Lobo, l'estiu de 1750, tornà per tercer cop, però ara des del 21 d'octubre fins a l'arribada del marquès de Ahumada el 1752. Malgrat aquest ample espai de temps, només presidí l'Ajuntament en quinze ocasions.

Manuel Julián Auz de Osorio, coronel d'infanteria i tinent de Rei de Barcelona, substituï el marquès de las Amarillas quan aquest passà a la comandància general interina per l'absència del marquès de la Mina. Prengué possessió del corregiment el 17 de desembre de 1755.⁸⁹ La seva primera sessió és del dia 22 del mateix mes i la darrera del 14 d'abril de 1758. Amb tot, 123 presidències foren seves i es convertí, a més, en el tinent de Rei més sensible a les seves responsabilitats municipals. Són els seus uns percentatges notables que superaren fins i tot els de molts dels corregidors propietaris barcelonins.

El brigadier Gerónimo Descales substituï el corregidor marquès de Ceballos quan fou designat conseller de Guerra el gener de 1760, però no prengué possessió del càrrec fins al dia 18 del

87. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 96, f. 48-49v (Barcelona, 28-IV-1728).

88. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 104, f. 174v (Barcelona, 4-VII-1736).

89. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 123, f. 280r-282v (Barcelona, 17-XII-1755).

mateix mes.⁹⁰ La seva primera sessió està datada el 31 de març i la darrera el 13 d'octubre de 1761. Dos mesos més tard arribà el nou corregidor propietari: el polèmic Bernardo O'Conor Phaly. Podem comptabilitzar deu sessions seves als *Llibres d'acords*.

El brigadier José Gómez de la Torre y Jaraveitia –cunyat del regidor degà marquès de la Quadra– substituï O'Conor Phaly, quan fou destinat a la comandància general interina, i el comte del Asalto, en la mateixa situació, l'any 1778. Jaraveitia es féu càrrec del corregiment el 29 d'agost de 1767.⁹¹ La seva primera sessió és del 31 del mateix mes i la darrera del 24 de novembre de 1779. Malgrat els molts anys de servei, tan sols arribà a presidir 29 de les reunions de l'Ajuntament de Barcelona. Morí el 1781 a Lleida, on era corregidor.

Per indisposició de Jacinto Pazuengos el 1782 i per haver estat nomenat interinament per a la comandància general Félix O'Neill, el tinent de Rei, el brigadier Juan de Ledesma Gamboa, s'encarregà del corregiment el 13 d'agost de 1782.⁹² Tres dies després documentem la primera de les seves presidències i la darrera la tenim enregistrada el 14 de juliol de 1783. Assistí, però, només a quatre reunions. En qualsevol cas, el seu substitut, el brigadier José Bernardino de Jaraveitia, cavaller de l'orde de Santiago, no aparegué mai per l'Ajuntament, llevat, és clar, del dia de la presa de possessió, produïda el 7 de novembre de 1785. El mateix passà amb els brigadiers Ramon de Carvajal i Castellet –fill de Juan de Carvajal– i Juan Desfontaines, tots dos antics corregidors de Vic.⁹⁵

El llavors brigadier Joan d'Escofet Palau –tinent de Rei de Barcelona–, per la jubilació d'Alejandro Arroyo, prengué possessió del càrrec de corregidor interí el dia 2 de novembre de 1789 tot esperant l'arribada del nou corregidor propietari: el marquès de las Amarillas.⁹⁴ La primera assistència seva a una reunió tingué lloc el mateix 24 de novembre i la darrera el 10 de febrer de 1792. En total, seves foren 37 sessions, anys després incrementades a partir de 1796, quan fou nomenat corregidor i governador

90. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 128, f. 12-13v (Barcelona, 18-I-1760).

91. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 135, f. 341-342r (Barcelona, 29-VIII-1767).

92. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 140, f. 230v-231r (Barcelona, 15-VIII-1782).

93. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 141, f. 388v-390r (Barcelona, 7-XI-1785).

94. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 144, f. 65-67r (Barcelona, 2-XI-1789).

militar en propietat. És un cas únic d'ascens a aquest càrrec entre els tinents de Rei barcelonins. No tenim cap més constància de tinents de Rei presidint el capítol. Bé que entre el 1800-1803 i l'abril de 1808 exerciren aquest càrrec els brigadiers Domingo de Wyels i Pedro Cenón de Borci, no foren mai corregidors interins.⁹⁵

Tinents de rei	Sessions
Pedro Rubio (1715-1719)	43
Antonio Manso Maldonado (1719-1723)	36
Francisco de Varich (1724-1726)	30
Alejandro de la Motta (1727)	-
Francisco Carrillo Biedma (1728-1735)	46
Juan de Carvajal (1736-?)	15
M. J. Auz de Osorio (1755-1760)	123
Gerónimo Descales (1760-1763)	10
J. G. de la Torre y Jaraveitia (1763-1780)	29
J. de Ledesma Gamboa (1782-1785)	4
J. Bernardino de Jaraveitia (1785-1786)	-
Ramon de Carvajal (1787-1788)	-
Juan Desfontaines (1788-1789)	-
Joan d'Escofet (1789-1796)	37
Domingo de Wyels (1800-1803)	-
Pedro Cenón de Borci (¿-1808)	-
Total	373

Alcaldes majors o tinents de corregidor

Els alcaldes majors o tinents de corregidor conformaven el cos civil del corregiment militar de Barcelona. Aquests lloctinents, molts d'ells catalans, eren lletrats habilitats com a advocats de la Reial Audiència i dels Reials Consells. Com els seus superiors, també ells eren jutges ordinaris de primera instància. A Barcelona, n'hi havia dos: un per a les causes civils (primera vara) i un altre per a les criminals (segona vara). Aquesta distinció de caràc-

95. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, n. 22, pàg. 577.

ter jurisdiccional desapareixerà amb els Decrets de 20 de novembre de 1763 i de 10 de març de 1764. Durant la primera meitat de la centúria, els alcaldes majors foren nomenats pels seus respectius corregidors però, amb la publicació de l'Ordenança d'intendents-corregidors de 13 d'octubre de 1749, el rei –sempre a instàncies de la Secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia– passà a designar-los a partir d'una terna de candidats proposats per la Cambra de Castella, la qual, a més, era l'encarregada de signar els títols de nomenament. Finalment, a partir del Decret de 29 de març de 1783, les dues tinences foren articulades en vara més antiga o de tercera classe (la primera) i en vara més moderna o de segona classe (la segona). A més, el trienni inicial en el càrrec fou duplicat fins al sexenni. En total, Barcelona tingué en el segle XVIII quinze alcaldes majors civils i de tercera classe i divuit de criminals i de segona classe. Aquests són els seus noms.⁹⁶

Alcaldes majors civils i de 3a classe: la primera vara

Començant per la primera vara –la de més categoria–, el polèmic lletrat català Josep Francesc d'Alòs i Rius, amb 238 sessions en vuit anys, fou un dels alcaldes majors que més vegades presidí el consistori. Era fill del conegut oïdor de l'Audiència Josep d'Alòs i Ferrer, un dels botiflers més importants del Principat, per la qual cosa la seva família rebé de Felip V importants premis i honors.

96. Quant al perfil sociològic i professional d'aquests lletrats, vegeu Rafael CERRO NARGÁNEZ, «Civiles entre militares: los alcaldes mayores de Barcelona», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), núm. 15 (1995), pàg. 353-359; «Los alcaldes mayores de Barcelona: perfil sociológico de una élite letrada al servicio de los Borbones (1718-1808)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), núm. 17 (1997), pàg. 217-258; «Els alcaldes majors de Catalunya: l'opció civilista enfront de la militarista (1717-1720)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* (Barcelona), núm. X (1999), pàg. 57-65; «La nómina de los alcaldes mayores de Cataluña (1717-1834)», *Ivs Fugit. Revista Interdisciplinaria de Estudios Histórico-Jurídicos* (Saragossa), núm. 8-9 (1999-2000), pàg. 45-74, i «Los alcaldes mayores de Cataluña: una evolución desigual y conflictiva (1717-1808)», *Hispania. Revista Española de Historia* (Madrid), núm. 207 (2001), pàg. 289-314. Finalment, la meua tesi doctoral inèdita *Los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1808)*, Barcelona, 2002, pàg. 119-280. Els títols de nomenament dels alcaldes majors barcelonins els podem trobar tant en els registres de l'ACA –seccions Cancelleria i Reial Audiència (*Diversorum*)– com de l'AHCB, Ajuntament borbònic, sèrie *Registro de Despachos*.

Dos germans del nostre alcalde major –Joan i Antoni (marquès d'Alòs)– foren regidors en el consistori. En canvi, Josep Francesc aprofità la bona entesa amb l'intendent José Patiño per ésser nomenat assessor general de la Intendència (1716) i amb el corregidor comte de Montemar perquè el nomenés alcalde major des de Sicília el 13 de setembre de 1719. Jurà el càrrec el 28 de febrer de 1720 i el dia següent en prengué possessió en el capítol.⁹⁷ La primera presidència seva està documentada en aquell dia i la darrera el 9 de setembre de 1727, però no dimití de la vara fins a l'agost de l'any següent. Després vingueren els reconeixements. El 1733 fou nomenat oïdor de l'Audiència catalana; el 1741, alcalde de Casa i Cort a Madrid, però al final de l'any següent tornà a Barcelona convertit en regent de l'Audiència, essent l'únic lletrat català que arribà a la direcció d'aquest suprem tribunal i que mantingué fins a la mort. Cal recordar, però, que l'any 1746 rebé el títol de marquès de Puerto Nuevo i que, amb aquesta titulació, el fill i el nét s'integraren com a regidors a Barcelona.⁹⁸

El seu substitut, també català, fou el doctor en Dret Baltasar Huguet, fill d'una família borbònica que hagué de fugir de Barcelona l'octubre de 1705 després del triomf austriacista. L'avi i el seu pare moriren a mans dels imperials a la casa paterna de Vila-rodona (Camp de Tarragona), per la qual cosa, davant la persecució, Baltasar s'exilià a Madrid, on obtingué una pensió a càrrec dels béns confiscats a Aragó. Sabem que el 1718 fou nomenat corregidor de Tarazona, però a la vara civil barcelonina arribà gràcies a la designació efectuada des del Camp de Gibraltar pel comte de Roydeville el 12 d'agost de 1728. Bé que no pogué jurar el càrrec i prendre'n possessió fins al 12 d'abril de l'any següent.⁹⁹ La primera reunió que presidí està datada el 26 d'octubre i la darrera el dia 17 de novembre de 1732. En total, 91 sessions. Dos anys més tard, l'intendent-corregidor de Palma el nomenà el seu alcalde major.

L'andalús Diego Alba procedia de la vara criminal, per a la qual fou nomenat l'any 1722 per Montemar i confirmat per Roydevi-

97. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 90, f. 116-117r (Barcelona, 1-III-1720).

98. María de los Ángeles PÉREZ SAMPER, «La familia Alós. Una dinastía catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)», *Cuadernos de Investigación Histórica* (Madrid), núm. 6 (1982), pàg. 195-240.

99. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 97, f. 58-59v (Barcelona, 12-IV-1729).

lle, per bé que després de la dimissió d'Alòs el 1728 –i fins a l'arribada d'Huguet– el Consell de Castellà li confià la titularitat de totes dues vares. Cessat Huguet, el comte de Roydeville –també des del Camp de Gibraltar– li concedí l'alcaldia civil el 26 de març de 1732 i jurà el càrrec davant la Sala de Govern del Consell de Castella el 25 de novembre. En prengué possessió a l'Ajuntament el 7 de gener de 1733.¹⁰⁰ La primera presidència com a alcalde civil la tenim documentada en aquell dia i la darrera el 3 de juliol de 1736, totalitzant tan sols 25 presències, però hem de recordar que, a més, en tenia 172 durant la seva estada a la vara criminal. Morí en el càrrec el març de 1737. Fou substituït pel ciutadà honrat de Barcelona i doctor en Dret Manuel Pastor de Sentís i Ferrer de Jalpí.

Pastor de Sentís era veí de Barcelona, però el pare i els oncles eren regidors a Tarragona i Tortosa. Entre els seus avantpassats figuraven ministres del Consell d'Aragó i eclesiàstics, com ara el bisbe de Barcelona Joan Sentís, primer virrei de Catalunya de Felip IV. Sabem que el 1734 el marquès de Risbourg el designà assessor interí del Consolat de Mar, però a la mort d'Alba, el Reial Acord el nomenà alcalde major civil interí. Prengué possessió de la vara el dia 18 de març de 1737 tot esperant el nou corregidor, Gaspar Sanz de Antona.¹⁰¹ En arribar, Antona el confirmà a la vara en propietat el 18 de desembre de 1737 i jurà el càrrec davant el regent de l'Audiència el 17 de maig de 1738. En prengué de nou possessió en el capítol dos dies després.¹⁰² Manuel Pastor fou de nou ratificat per Eugenio Gerardo Lobo l'abril de 1746. En dotze anys i mig enregistrà 73 presidències. La primera durant l'etapa interina produïda el 18 de març de 1737 i la darrera el 22 de setembre de 1749. No presidí més capítols perquè morí el febrer de 1750.

El seu company a la vara criminal, Manuel Delàs i Casanovas, assumí la vara civil. Aquest doctor en Dret era nascut a Girona, on el seu pare –el ric mercader Narcís Delàs– fou cònsol de la ciutat el 1702 i on prestà importants quantitats de diners a les tropes borbòniques del marquès de Ledesma. Fou alcalde major criminal de

100. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 101, f. 1-3v (Barcelona, 7-I-1735).

101. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 105, f. 17-19v (Barcelona, 18-III-1737).

102. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 106, f. 74-77r (Barcelona, 19-V-1738).

Barcelona entre el 1738 i el 1750, però gràcies al suport del marquès de la Mina aconseguí del rei el títol d'alcalde major civil amb data despatxada per la Cambra de Castella del 9 de juliol de 1750. Jurà el càrrec el 2 de setembre i en prengué possessió el 21 d'octubre.¹⁰³ Amb la vara civil, presidí 60 sessions, bé que en tenia 116 com a criminal. La primera està datada el dia 30 de desembre de 1750 i la darrera el 2 d'agost de 1756, malgrat que morí el 1758 en el càrrec. Això no obstant, recordem que un nebot seu –Francesc Delàs i Silvestre– rebé el títol de baró de Vilagayà l'any 1790.

En morir Delàs, el reemplaça el titular de la vara criminal, un altre il·lustre lletrat català: el doctor en Lleis Jacint Tudó i Alemany, fill de Joan Tudó i Romanyà, senyor de Vilardida, a Montferri (Vilafranca del Penedès), i nét de Jacint, distingit partidari de Felip V durant el conflicte dinàstic, per la qual cosa rebé el nostre home el títol de cavaller. Tudó fou nomenat alcalde del crim l'any 1750 però, gràcies a la mort del seu company i al suport del marquès de la Mina, l'intendent Contamina i el corregidor marquès de Ceballos, la Cámara de Castilla li despatxà, per ordre reial, el títol d'alcalde major civil el 22 d'agost de 1758. Jurà el càrrec el 26 de novembre i en prengué possessió a l'Ajuntament al començament de desembre.¹⁰⁴ Tenia 133 reunions presidides com a alcalde criminal, però en aquesta etapa només assistí al consistori en 31 ocasions. La primera, el primer de desembre i, la darrera, el 28 de març de 1762, any en què fou nomenat alcalde del crim de l'Audiència i, mesos més tard, oïdor. La seva sort canvià gràcies a les reformes del comte d'Aranda al Consell de Castella i al suport de Campomanes per la seva poca simpatia pels jesuïtes, per la qual cosa, per Decret de 7 d'agost de 1766, fou nomenat conseller de Castella, plaça que mantindrà fins a la seva mort, el 1773. Fou, doncs, un dels pocs lletrats catalans que accedí a aquest suprem tribunal durant el segle XVIII. Un fill seu, Francesc Antoni Tudó, també fou magistrat a l'Audiència. En canvi, una neboda, la coneguda Pepita Tudó, comtessa de Castilloffel, fou amant i esposa de Godoy.¹⁰⁵

103. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 118, f. 174v-176r (Barcelona, 21-X-1750).

104. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 126, f. 270-272r (Barcelona, 1-XII-1758).

105. Janine FAYARD, «Los ministros del Consejo Real de Castilla (1746-1788)», *Cuadernos de Investigación Histórica* (Madrid), núm. 6 (1982), pàg. 135.

Igual com Tudó, Raimon d'Eva i Bell-lloc fou promocionat de la vara criminal a la civil. Aquest lletrat gironí –emparentat amb els senyors de Bell-lloc que participaren a les Corts de l'arxiduc Carles– tenia una important experiència en la carrera de vares, havent ocupat les alcaldies de Girona, Besalú i Vic abans d'ésser nomenat alcalde major criminal de Barcelona el 1758. La promoció de Tudó a alcalde del crim obrí les portes a Eva i Bell-lloc a la vara civil, tal com es dedueix del títol rebut el 29 de juliol de 1762. Jurà el càrrec el dia 10 d'octubre i en prengué possessió el 27 del mateix mes.¹⁰⁶ A les 55 reunions documentades durant l'estada a la vara criminal, cal afegir 69 sessions més com a alcalde major civil. La primera, la fixem el 24 de desembre i, la darrera, el 21 de febrer de 1767. Finalitzà el seu mandat al dia següent. Sabem, però, que el rei, molt satisfet amb els seus serveis, el nomenà un dels dos alcaldes majors de Cadis.¹⁰⁷

Ignasi Castells i de Casanova, lletrat de Tremp, era nét del cavaller Domingo Castells Gervàs de les Heres i d'Orcau, senyor de Botella. Inicià la carrera de vares a Manresa l'any 1742. Més tard exercí d'alcalde major a Montblanc, Igualada i Lleida, fins que el rei decidí despatxar-li el títol d'alcalde major de Barcelona (primera vara), el dia 16 de gener de 1767, per la poca afinitat que tenia pels jesuïtes ja expulsats. Jurà el càrrec a mans del bisbe lleidatà el 6 de febrer i prengué possessió de la vara, davant del consistori, disset dies més tard.¹⁰⁸ Durant el seu mandat, presidí l'Ajuntament en 232 ocasions i és un dels lletrats amb més presidències documentades. La primera, la datem el 5 de març i, la darrera, el 3 de maig de 1773. Dos dies després cessà en el càrrec per ocupar plaça d'alcalde del crim a la Reial Audiència catalana. Una dècada més tard exercia d'oïdor. Morí l'any 1793 en aquest tribunal. Un fill seu –Miquel Castells de Foixà– fou també alcalde del crim a la mateixa Audiència l'any 1815.¹⁰⁹

106. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 130, f. 160-161r (Barcelona, 27-XI-1762).

107. Ricardo GÓMEZ RIVERO, «Las competencias del Ministerio de Justicia en el Antiguo Régimen», *Documentación Jurídica* (Madrid), núm. 67 (1990), pàg. 522.

108. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 135, f. 125v-124r (Barcelona, 23-II-1767).

109. Pere MOLAS RIBALTA, «Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón», dins *Historia Social de la Administración Española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, 1980, pàg. 154-155.

El seu substitut fou l'andalús Pedro Celestino Saravia, lletrat que havia servit a Galícia, en terres de senyoria, i a la vara d'Ayna i Elx, abans d'arribar a Catalunya. L'any 1762 fou nomenat alcalde major de Manresa i més tard de Montblanc. Però gràcies al títol del 27 de maig de 1773, el rei el nomenà alcalde major de Barcelona i el jurà a la Sala de Govern del Consell de Castella el 15 de juny. En el capítol, no en prengué possessió fins al dia 13 de juliol.¹¹⁰ Presidí 158 reunions en el consistori barceloní. La primera quedà registrada el 28 de juliol i la darrera el 30 d'octubre de 1776. Abandonà la vara al dia següent per ocupar plaça d'assessor lletrat a la Vall d'Aran, però tornarà a l'alcaldia de Barcelona anys després.

Un advocat murcià vingué a substituir Celestino: Fulgencio Antonio Molina. Segons la Cambra de Castella aquest individu era "*sugeto de buen juicio, habilidad, experiencia y literatura; bastante vivo*". La seva carrera administrativa el portà a exercir el corregiment de Sisante i Vara del Rey, les alcaldies d'Alhama, Almansa, Palma i Cartagena i els corregiments de Requena i de Villarcayo. L'any 1772 fou nomenat alcalde major de València i d'aquesta plaça passà a Barcelona amb despatx signat el 10 de setembre de 1776. Jurà el càrrec a Madrid el 23 del mateix mes, però fins al 8 de novembre no en prengué possessió a la capital catalana.¹¹¹ Durant poc més d'un sexenni, Molina assistí a 187 sessions, la primera datada dos dies després de la presa de possessió i l'última el 14 de novembre de 1781. Morí en la vara el febrer de l'any 1783.¹¹²

L'aragonès Andrés de Ciria fou el primer alcalde major barceloní en ésser nomenat alcalde major de tercera classe (la vara més antiga). Aquest experimentat lletrat havia estat alcalde major a Miranda de Ebro l'any 1762 i, més tard, alcalde major de Montblanc, Vic i Tàrraga. Per Decret datat l'1 d'octubre de 1783, fou nomenat alcalde major de Barcelona. El títol se li expedí el 14 de desembre i jurà al Consell de Castella nou dies més tard. El 24 de gener de 1784 el nostre home en prenia possessió.¹¹³ En tot cas, presidí la corporació municipal en 150 oca-

110. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 137, f. 401-403v (Barcelona, 15-VII-1773).

111. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 138, f. 283v (Barcelona, 8-XI-1776).

112. GÓMEZ RIVERO, «Las competencias del Ministerio...», pàg. 578-579.

113. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 141, f. 121-123v (Barcelona, 24-I-1784).

sions, la primera el dia 26 de gener i la darrera el 2 de gener de 1788. Fou cessat el 10 de maig del mateix any, en què passà al corregiment de Daroca.¹¹⁴

El madrileny Antonio Andrés González l'hauria d'haver substituït, però hi renuncià. Així, l'escollit final fou Gaspar Jover i Terés, natural de Tàrraga. Aquest individu pertanyia a una important família de l'oligarquia targarina, amb importants càrrecs a l'administració municipal. Jover començà els seus serveis a la Corona el 1762, a la vara d'Agramunt. Després seguiren les de Camprodon, Manresa, Lleida, Osca i Sant Felip, a València. Pels seus mèrits, el ministre, el comte de Floridablanca, el recomanà al rei per a la vara de tercera classe de Barcelona. El títol li fou donat el 27 de juliol de 1788 i el jurà a Barcelona el 19 de setembre. En prengué possessió a l'Ajuntament el dia següent.¹¹⁵ El seu mandat no fou en absolut tranquil, ja que es veié obligat a prendre decisions importants durant els rebomboris del pa de 1789, en un context marcat per la guerra amb França. Per la seva encertada actuació, el rei li concedí honors d'alcalde del crim de l'Audiència. Sens dubte fou l'alcalde major que més reunions presidí a la centúria, a causa de la greu conjuntura de crisi i a la prolongada absència dels seus superiors. Seus són 251 sessions presidides. La primera es produí el 20 d'octubre de 1788 i la darrera el 25 de maig de 1797. Una greu dolència l'obligà a treballar des de casa, però morí el 22 de juny de 1798.¹¹⁶

En principi, l'alcalde honorari del crim de la Chancillería de Valladolid, Francisco López Lisperguer, havia d'ocupar la vara, però abans el rei l'havia nomenat fiscal interí de la sala d'alcaldes de Casa i Cort. Per tant, el nomenat en el seu lloc fou el tortosí Josep Gaietà Garcini de Salamó. Malgrat el naixement català, els Garcini eren originaris de Saint-Tropez (comtat de Niça) i s'havien enriquit proporcionant queviures a les tropes de Felip V durant la guerra. En qualsevol cas, la sort de la família era deguda a tres cosins, entre els quals destacava el coronel d'enginyers Ignasi Garcini de Queralt, oficial primer a la Secretaria

114. GÓMEZ RIVERO, «Las competencias del Ministerio...», pàg. 503-504.

115. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 143, f. 172r-176v (Barcelona, 20-IX-1788).

116. Josep Maria PLANES I CLOSA, *La nissaga Jover de Tàrraga: les primeres generacions, 1649-1739*, Tàrraga, 1997, pàg. 177-189.

del Despatx de Guerra i protegit de Godoy. Germans seus eren Josep, ministre a la Chancillería de Granada, i Miquel, cavaller de l'orde de Carles III.¹¹⁷

El nostre Garcini estava vinculat a l'administració militar barcelonina i comptà amb el suport del Capità General, Agustín de Lancaster, i del corregidor, el marquès de Vallesantoro, que el nomenà el seu assessor lletrat l'abril de 1798, quan morí Jover. De totes maneres, el rei, sense consultar la Cambra de Castella, el designà per decret alcalde major de tercera classe, sense tenir l'experiència requerida per accedir a aquesta alcaldia. El despatx li fou expedit l'11 de juny de 1799 i el jurà a l'Audiència al començament de juliol, data en què en prengué, a més, possessió.¹¹⁸ Seus són 85 actes presidits. El primer és del 15 d'agost i el darrer de l'1 de gener de 1806. Dies després, cessà en la vara, però fou premiat des de 1802, arran de la visita a la ciutat de Carles IV, amb honors d'alcalde del crim de l'Audiència. Sabem que, l'agost de 1808, el comte d'Ezpeleta el nomenà alcalde major interí, però dimití als pocs dies per no voler col·laborar amb les autoritats franceses. Durant el trienni liberal fou jutge de primera instància de Barcelona (1820).¹¹⁹

Garcini donà pas al lletrat Antoni Minoves i Servós, veí de Mont-ros (bisbat d'Urgell) que estigué vinculat durant anys a l'administració de justícia senyorial de la Vall d'Aran. De totes maneres, el seu primer càrrec es produí lluny de la Península. El 1781, fou nomenat alcalde major de La Palma i, l'any 1791, de la vila d'Orotava, a Tenerife. A Santa Cruz de Tenerife, el juny de 1797, ajudà les autoritats militars a repel·lir l'esquadra anglesa de Nelson, per la qual cosa fou premiat amb la tornada a Espanya i amb el títol de corregidor d'Alhama. Per la seva bona conducta, el monarca el nomenà alcalde major de Barcelona i li despatxà el títol el 6 de desembre de 1805. El jurà a mans del regent de l'Audiència l'11 de gener de 1806 i prengué solemnement possessió de la vara tres dies més tard.¹²⁰ No pre-

117. Alberto i Arturo GARCÍA CARRAFA, *El solar catalán, valenciano y balear*, San Sebastián, 1968, vol. IV, pàg. 263-264.

118. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 154, f. 86r-88v (Barcelona, 1-VII-1799).

119. *ACA*, Reial Audiència, reg. 1.277, f. 244v (Madrid, 21-VIII-1820).

120. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 161, f. 3v-4r (Barcelona, 14-I-1806).

sidí cap reunió perquè la mort el sorprengué el febrer de 1807. Ràpidament fou substituït per l'aragonès Mariano Villelas de Mola, lletrat que havia fet bona part de la seva carrera a vares catalanes, com ho demostren, des de 1780, els seus anys de servei a les alcaldies de Puigcerdà, Granollers i Besalú, tot i que a Barcelona arribà en acabar un sexenni a la vara de Palma de Mallorca. El títol li fou signat per la Cambra de Castella el dia 20 d'agost de 1807 i el jurà a Barcelona el 18 de setembre. En prengué possessió quatre dies després.¹²¹ Només presidí el consistori en tres ocasions. El primer, coincidint amb la presa de possessió i, el darrer, el 12 de juliol de 1808. Al començament d'agost fugí de Barcelona coincidint amb l'ocupació de la ciutat per part de les tropes franceses.¹²²

Alcaldes majors

civils de 3a classe

	Sessions
J. F. d'Alòs i Rius (1720-1728)	238
Baltasar Huguet (1729-1732)	91
Diego Alba (1733-1737)	25
M. P. de Sentís i Ferrer (1737-1750)	73
M. Delàs i Casanovas (1750-1758)	60
Jacint Tudó i Alemany (1758-1762)	31
Raimon d'Eva i Bell-lloc (1762-1767)	69
I. Castells i de Casanova (1767-1773)	232
Pedro Celestino Saravia (1773-1776)	158
Fulgencio Antonio Molina (1776-1783)	187
Andrés de Ciria (1784-1788)	150
Gaspar Jover i Terés (1788-1798)	251
J. G. Garcini de Salamó (1799-1806)	85
Antoni Minoves i Servós (1806-1807)	-
Mariano Villelas de Mola (1807-1808)	3
Total	1.653

121. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 162, f. 170r-173v (Barcelona, 22-IX-1807).

122. Informació obtinguda de l'*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*, 1-91.

Alcaldes majors criminals i de 2a classe: la segona vara

Respecte a la segona vara –la de menys categoria– direm que destacà el doctor Oleguer Ametller i Pessió, amb 235 reunions presidides. Aquest curiós personatge devia la seva posició al seu pare, el prestigiós conseller de Castella Francesc Ametller, un dels partidaris catalans més importants de Felip V que, amb Patiño, emeté dictamen sobre la Nova Planta del país. Gràcies als mèrits paterns, adquirí una destacada rellevància en el nou ajuntament borbònic, amb el títol de regidor per la classe dels nobles que li fou concedit el juliol de 1718.¹²³ Mesos després i sense advertir incompatibilitat, des de Sicília, el comte de Montemar el designava alcalde major el 26 de setembre i jurà el càrrec a mans de Castel-Rodrigo el dia 2 de gener de 1719, data en què, a més, en prengué possessió. Ametller fou l'únic cas a Barcelona en tota la centúria de regidor-alcalde, cas que ja no es tornarà a produir. De totes maneres, la seva primera presidència no la documentem fins al 13 febrer i la darrera el 20 també de febrer, però de 1722. Dies més tard renuncià a la vara per “*continuos y molestos achaques*”, tot i que continuà a la regidoria fins a la seva mort, l'any 1730.¹²⁴

Un català de família de provada fidelitat borbònica el substituï interinament. Ens referim al tarragoní Ambrosi de Morenés i Mora, relator de l'Audiència i auditor de l'exèrcit a Sardenya i Sicília (1717-1718). Segons un informe de Francesc Ametller, era “*buen letrado, inteligente y experimentado*”. Per l'absència de Montemar, el Reial Acord el nomenà alcalde major interí l'11 de març de 1722 i jurà la vara el 19. En prengué possessió al dia següent.¹²⁵ En total, presidí l'Ajuntament en 49 ocasions durant set mesos. La primera sessió la fixem el mateix dia de la presa de possessió i l'última el 22 de setembre. Sabem que després fou nomenat de nou auditor de guerra i, l'any 1751, fou designat oïdor a l'Audiència.¹²⁶

123. AHCB, 1D-V, *Registro de Despachos*, I, f. 49-52v (San Lorenzo, 21-VII-1718).

124. CERRO, «Barcelona y sus alcaldes...», pàg. 219-220.

125. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 92, f. 21-22v (Barcelona, 20-III-1722).

126. Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona. S. XVIII*, Tarragona, 1988, pàg. 306-307.

Susceptible envers els catalans, Montemar, en tornar de la Cort, s'emportà un lletrat forà: l'andalús Diego Alba. D'aquest individu sabem que era advocat a Jaén i que l'any 1718 fou nomenat alcalde major d'Osca. Montemar el designà per a la vara criminal l'1 d'agost de 1722 i jurà el càrrec davant el Consell de Castella el dia 21. En tot cas, no en prengué possessió fins al 2 d'octubre.¹²⁷ Seves són 172 presidències. La primera, datada el 5 d'octubre i, la darrera, el 6 de gener de 1733. Al dia següent s'encarregà de la vara civil per nomenament de Roydeville i cessament de Baltasar Huguet.

La vara criminal anà a parar llavors a mans d'un lletrat barceloní: el doctor en Drets Josep Marmer i Mora, advocat fiscal de la cúria del corregidor. Un germà seu, Miquel Marmer i Mora, antic advocat fiscal de la Diputació, era advocat a l'Ajuntament borbònic. El nostre home fou nomenat alcalde major pel comte de Roydeville –des del Camp de Gibraltar– el 26 de març de 1732 i jurà la plaça a la Sala Primera de Govern del Consell de Castella el dia 28 de novembre. En prengué possessió el 24 de gener de 1733.¹²⁸ Presidí 54 sessions municipals, la primera la fixem el 14 de març i la darrera el 16 de maig de 1738. Fou cessat al final del mes, després de més d'un quinquenni de servei. Tot i que aspirava a ocupar la vara civil per la mort del seu company Diego Alba, el desig quedà frustrat pel nomenament interí de Manuel Pastor de Sentís i Ferrer.

Marmer i Mora fou substituït pel gironí Manuel Delàs i Casanovas, que, com ja hem dit, fou nomenat alcalde major criminal per Gaspar Sanz de Antona el 18 de desembre de 1737 i jurà el càrrec el 17 de maig de 1738. En prengué possessió dos dies més tard juntament amb Pastor, alcalde major civil.¹²⁹ Cal recordar que Eugenio Gerardo Lobo el ratificà a la vara el 27 d'abril de 1746. En onze anys presidí el capítol barceloní en 116 ocasions. La primera tingué lloc el 15 de setembre de 1738 i la darrera el 19 d'octubre de 1750. Al cap de poc temps entrava a ocupar la vara civil per la mort de Pastor.

127. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 92, f. 125-127v (Barcelona, 2-X-1722).

128. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 101, f. 10-12v (Barcelona, 24-I-1733), i CERRO, «Los alcaldes mayores...», pàg. 227.

129. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 106, f. 77r-80v (Barcelona, 19-V-1738).

Ocupà aleshores la vara el lletrat barceloní i futur conseller de Castella Jacint Tudó i Alemany, nomenat per a l'ocasió pel rei, tot i que el regent de l'Audiència, Josep d'Alòs i Rius, per la seva joventut i inexperiència, deia que no el considerava "*a propósito para una Thenencia de tanto peso y seriedad como la de Barcelona*". Malgrat aquest informe negatiu, la Cambra de Castella li despatxà el títol el 8 de setembre de 1750 i jurà la vara davant l'Audiència el 21 d'octubre. Es possessionà de l'alcaldia dos dies després.¹⁵⁰ Documentades hi ha 133 sessions que presidí, la primera datada el 24 de desembre i l'última el 28 de novembre de 1758. Fou cessat el dia 1 de desembre del mateix any per a ocupar la vara civil per la defunció de Delàs.

El gironí Raimon d'Eva i Bell-lloc, que havia finalitzat el seu mandat a la vara vigatana, el substituï gràcies al títol signat per la Cambra de Castella el 22 d'agost de 1758. Jurà el càrrec davant el marquès de la Mina el 26 de novembre, però no en prengué possessió fins al dia 15 de desembre.¹⁵¹ Seves són només 55 presidències municipals, la primera registrada el 18 de desembre i la darrera el 8 de novembre de 1762. Deixà la vara als pocs dies per a ocupar la civil per promoció de Tudó a una plaça de ministre criminal a l'Audiència.

De l'alcaldia lleidatana vingué el granadí Francisco Javier Chaves de Córdoba, fill d'un secretari dels virreis de Navarra i nebot de dos militars borbònics presos a Nàpols pels imperials. Malgrat això, Chaves tenia una àmplia experiència a la judicatura, començada el 1734 als corregiments d'Olmedo, Àgreda i Ourense. L'any 1751 arribà a Catalunya, d'on ja no s'aniria. Aquell any substituï Raimon d'Eva a la vara gironina i, després, passà a ocupar la de Lleida, des d'on promocionà a la de Barcelona gràcies al títol expedit el 12 de setembre de 1762. Jurà la plaça el 24 de novembre i en prengué possessió tres dies més tard.¹⁵² L'Ajuntament, el presidí durant quatre anys en només 53 ocasions, la primera datada el 20 de gener de 1763 i la darrera l'11 de febrer de 1767. Cessà dies després. Acabà els seus dies servint les vares de Girona i Mataró, refusant encarregar-se d'una de les dues prestigioses vares de Granada.

150. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 118, f. 179r-181v (Barcelona, 25-X-1750).

151. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 126, f. 274-276r (Barcelona, 15-XII-1758).

152. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 130, f. 162v-163r (Barcelona, 27-XI-1762).

Fugaç, en qualsevol cas, fou el mandat de l'aragonès Miguel Gómez, regidor vitalici de Saragossa, on havia estat alcalde major criminal i civil. El seu despatx li fou signat el 15 de desembre de 1766 i jurà la vara el primer de febrer de 1767, tot i que no prengué possessió del càrrec fins al dia 20.¹³⁵ Tan sols presidí 38 juntes en vuit mesos, la primera el 25 de mateix mes i la darrera el 9 d'octubre. Cessà als pocs dies perquè el rei l'havia nomenat alcalde del crim de l'Audiència d'Aragó, promocionat després a oïdor (1768). Dos anys més tard, ocupava plaça d'alcalde de Casa i Cort a Madrid.¹³⁴

El buit deixat per Miguel Gómez havia d'ésser omplert per José Antonio González, però renuncià a la vara, la qual cosa obrí el camí al lletrat navarrès Bernardo Antonio Óscoz y Larraínzar, individu conegut a la Cambra de Castella pel seu "*genio y viveza*". El 1755, el rei el nomenà corregidor d'Utiel i, després, passà a les vares d'Alacant (interina) i Puigcerdà. El 10 d'agost de 1769, la Cambra de Castella li signà el títol d'alcalde major. Jurà la vara en el Consell de Castella el 18 del mateix mes. Tot i això, no en prengué possessió fins a l'11 d'octubre, quasi un any després del cessament de Gómez.¹³⁵ De totes maneres, durant un trienni presidí el capítol en 166 ocasions. La primera reunió seva la datem el 25 d'octubre i la darrera el 26 de març de 1733. Deixà la vara el dia 20 d'abril. Més tard, serví les vares andaluses del Puerto de Santa María, Màlaga i els corregiments de Carmona i Andújar, però ja amb honors d'alcalde del crim de la Chancillería de Granada (1789).¹³⁶

Un altre aragonès vingué a Barcelona: José Moya, lletrat nascut a Borja. La seva carrera a l'administració reial la començà en terres castellanques, on el rei el nomenà el 1755 corregidor d'Àvila, bé que després serví les alcaldies de Segòvia, Burgos i Cartagena. La Cambra de Castella el considerava individu de "*genio pacífico, buena conducta, que era desinteresado y más que mediano en la profesión*". El rei li despatxà el títol d'alcalde major el 18 de febrer de 1773 i jurà la plaça a Madrid el 16 de

135. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 135, f. 120-122v (Barcelona, 20-II-1767).

134. MOLAS, «Las Audiencias borbónicas...», pàg. 149 i 151.

135. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 136, f. 264-266v (Barcelona, 11-X-1769).

136. GÓMEZ RIVERO, «Las competencias del Ministerio... », pàg. 598.

març per prendre'n possessió el dia 21 d'abril.¹³⁷ Presidí el capítol en 175 ocasions; la primera es produí el 5 de maig i la darre-ra el 14 d'agost de 1776, per bé que ja havia finalitzat el seu mandat. Després fou enviat al corregiment andalús de Mancha Real, però l'any 1779 el monarca el destinà a les colònies americanes i el designà oïdor a l'Audiència de Guadalajara (1779), a Nova Galícia, i anys més tard ministre a l'Audiència de Mèxic, a Nova Espanya, tribunal de més pes polític.¹³⁸

Pel que fa al navarrès Pedro Agustín Mendieta i Murga, direm que era nebot del tinent general Melchor de Mendieta (corregidor de Tortosa entre els anys 1722 i 1746) i que inicià la judicatura el 1761 a la vara de Santander, passant després a corregidor d'Alcaraz i a l'alcaldia de Zamora. Segons els ministres de la Cambra de Castella, era "*sugeto de suficiente literatura, de prudencia y buenas costumbres*". A Barcelona arribà gràcies al despatx expedit al seu nom el 7 de juliol de 1776 i jurà davant el Consell vuit dies després. En prengué possessió el 14 d'agost.¹³⁹ Seves són 191 sessions presidides durant un trienni; la primera, té data del 26 del mateix mes i, la darrera, el 20 d'octubre de 1779. Deixà la vara vacant al començament de novembre. Continuà la carrera en els corregiments de Palència i Medina del Campo i l'alcaldia d'Isla de León, rebent a més títol honorífic d'alcalde del crim de la Chancillería de Granada (1789).¹⁴⁰

El reemplaçà el lletrat vallisoletà José Javier de la Gándara y Salazar –fill d'un relator d'aquella Real Chancillería–, que tenia l'experiència d'haver servit des de 1755 les vares de Sepúlveda, Salamanca, Toro i Burgos i els corregiments de Madrigal i Reinosa. El seu títol d'alcalde major de Barcelona fou despatxat per la Cambra de Castella el 13 de febrer de 1780, però jurà el càrrec a l'Audiència barcelonina el 18 de maig. En prengué possessió a l'Ajuntament el mateix dia.¹⁴¹ Assistí com a president a

137. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 137, f. 397-399v (Barcelona, 21-IV-1775).

138. Mark A. BURKHOLDER i D. S. CHANDLER, *De la impotencia a la autoridad: la corona española y las Audiencias en América (1687-1808)*, Mèxic, 1984, pàg. 278-279 i 338-339.

139. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 138, f. 138-139r (Barcelona, 14-VIII-1776).

140. GÓMEZ RIVERO, «Las competencias del Ministerio...», pàg. 574.

141. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 140, f. 112r-114v (Barcelona, 18-V-1780).

182 sessions capitulars; la primera tingué lloc el dia de la presa de possessió i la darrera, el 5 de gener de 1784. Deixà la vara al final del mateix mes.

Per Decret d'1 d'octubre de 1783 havia d'ocupar l'aleshores vara de segona classe o més moderna el murcià Pedro Andrés Díaz Sánchez, alcalde major de Lleida, però morí abans de prendre'n possessió, per tant el rei designà el ja conegut Pedro Celestino Saravia, que havia estat alcalde major l'any 1773 i que ara havia conclòs el seu mandat d'assessor lletrat a la Vall d'Aran. El despatx li fou signat el 10 de febrer de 1784 i jurà a mans del regent de l'Audiència el 24 de maig, data de la presa de possessió.¹⁴² Abans de morir l'octubre de 1787, presidí en aquesta nova etapa el consistori en 154 ocasions. La primera presència es produí el 26 d'agost de 1784 i la darrera, el dia 15 de juny de 1787.

Josep Bonaventura Miquel i Castellvaquer era natural de Vella (Vall d'Aran), on fou regidor. Començà la carrera judicial a la vara de Puigcerdà el 1772 i passà després a la de Vilafranca del Penedès i Terol. Precisament en aquesta última alcaldia, el bisbe adreçà a Floridablanca un informe reservat molt negatiu sobre la seva conducta. En ell deia que era "*interesado y admite gratificaciones aun en dinero y que por este medio se logra en su tribunal mejor y más pronto despacho*". Malgrat aquestes referències, Floridablanca no tingué inconvenient de recomanar al rei la seva designació per a la vacant produïda. En efecte, la Cambra de Castella expedí el seu títol el 6 d'abril de 1788 i jurà a mans del regent de l'Audiència el 2 de juny, dia en què, a més, en prengué possessió davant els regidors.¹⁴³ Presidí 106 sessions municipals; la primera tingué lloc el 14 de juny i la darrera, el 7 de gener de 1798. Morí d'una greu malaltia tres mesos més tard.

El seu substitut fou de nou José Javier de la Gándara y Salazar, alcalde major entre els anys 1780 i 1784. Poc temps després, el rei el nomenà alcalde major de Calataiud i, el 1791, titular de la vara més moderna de València. Gràcies a la seva bona conducta, el rei el tornà a destinar a la capital catalana i li despatxà el

142. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 141, f. 190v-192r (Barcelona, 24-V-1784).

143. *AHCB*, 1B-XIII, *Manual*, 143, f. 112-115v (Barcelona, 2-VI-1788).

títol el 20 de setembre de 1798. Jurà la vara –amb llicència– a mans del regent de l'Audiència valenciana i en prengué possessió el dia 13 de novembre a l'Ajuntament, però no presidí cap reunió municipal perquè morí sobtadament el mes de març de 1799.¹⁴⁴

El substituí i reemplaçà l'aragonès Blas del Conde, que inicià la carrera precisament a Barcelona, gràcies al despatx signat per la Cambra el 24 de maig de 1799. Jurà a Madrid el càrrec al començament de juliol i, a Barcelona, en prengué possessió el 16 d'agost.¹⁴⁵ Molt poques sessions presidí durant el seu sexenni de mandat: només set. La primera, la documentem el 2 d'octubre i, la darrera, el 2 de gener de 1805. Finalitzà el seu mandat el mes d'abril, moment en què el rei el destinà a la vara d'Iniesta i Villanueva de la Jara, alcadia major de molta menys categoria.

Per últim, cal dir que molt polèmica fou la figura de l'urgellenc Armengol Dalmau i de Cubells. Sabem que era regidor d'Urgell i assessor lletrat del corregidor de Talarn. El 1799, el rei el nomenà alcalde major de la vila de Quesada, a Granada, i d'aquí passà a Barcelona per nomenament expedit el 13 de gener de 1806. Jurà davant el Consell de Castella quatre dies més tard i, a Barcelona, en prengué possessió el dia 22 d'abril. Presidí tan sols onze reunions, la primera, el 3 de gener de 1807 i l'última, el dia 6 de juliol de 1808.¹⁴⁶ El mes següent fugí de la ciutat amb el seu company de vara Mariano Villelas de Mola, un cop ocupada la plaça per les tropes franceses. Segons alguns informes, era alcalde major de València quan la ciutat caigué a mans napoleòniques, però malgrat els dubtes de col·laboració amb l'enemic, la Regència del Regne aprovà la seva tornada a la vara barcelonina el maig de 1814, “*luego que los franceses evacuó en dicha ciudad, hasta concluir su mandato*”.¹⁴⁷ Tingué fortes topades per aquest motiu amb el regidor degà, el marquès de Villel, que sol·licità, sense èxit, la seva “*purificación*”, però Ferran VII el mantingué en el càrrec fins al seu cessament, el juliol de 1818.

144. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 153, f. 150-153v (Barcelona, 15-XI-1798).

145. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 154, f. 92-94r (Barcelona, 16-VIII-1799).

146. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 161, f. 137r-139v (Barcelona, 22-IV-1806).

147. ACA, Reial Audiència, reg. 1.270, f. 225v (Madrid, 28-V-1814).

Alcaldes majors criminals de 2a classe	Sessions
O. Ametller i Pessió (1719-1722)	235
A. de Morenés i Mora (1722)	49
Diego Alba (1722-1732)	172
José Marmer i Mora (1733-1738)	54
M. Delàs i Casanovas (1738-1750)	116
Jacint Tudó i Alemany (1750-1758)	133
Raimon d'Eva i Bell-lloc (1758-1762)	55
F. J. Chaves de Córdoba (1762-1767)	53
Miguel Gómez (1767)	38
B. A. Óscoz i Larraínzar (1769-1773)	166
J. Moya (1773-1776)	175
P. A. Mendieta i Murga (1776-1779)	191
J. J. de la Gandara y Salazar (1780-1784)	182
Pedro Celestino Saravia (1784-1787)	154
J. B. Miquel i Castellvaquer (1788-1798)	106
J. J. de la Gandara y Salazar (1798-1799)	-
Blas del Conde (1799-1806)	7
A. Dalmau i de Cubells (1806-1808)	11
Total	1.897

Regidors degans

En absència del corregidor i l'alcalde major, la presidència de l'Ajuntament corresponia al regidor degà. En general, el municipi establert a Catalunya pel Decret de Nova Planta donava gran relleu a aquesta figura. No es tractava, en sentit estricte, del regidor més antic, sinó que en primer lloc es considerava la condició social privilegiada dels regidors: ciutadà honrat, cavaller o títol. El degà sempre havia de ser el més antic dins la condició social de jerarquia més elevada.¹⁴⁸ En el primer Ajuntament borbònic de Barcelona, nomenat el 1718, hi havia vuit regidors amb títol, sobre un total de 24. Com que tots havien estat nomenats el

148. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans...*, pàg. 204-208.

mateix dia, la dignitat de regidor degà es va decidir per antiguitat en la concessió del títol. Aquest fou el criteri que es va fer servir sempre per a la designació de regidor degà.

En cas d'absència del regidor degà, la presidència del consistori corresponia al regidor present de major antiguitat, dins la jerarquia nobiliària superior. Era l'anomenat regidor *antiquior*. No era una dignitat fixa, ja que sempre es tractava del més antic entre els presents en aquell moment.

El primer regidor degà de l'Ajuntament de Barcelona fou, seguint l'esmentat raonament, el marquès de Rupit, títol concedit el 1681 a Francesc Antoni de Bournonville i Perapertusa, fill d'un militar belga i de l'hereva d'un seguit de senyories a Catalunya.¹⁴⁹ El marquès fou nomenat regidor el 21 de juliol de 1718 i prengué possessió, davant el capità general marquès de Castel-Rodrigo, el 6 de desembre del mateix any.¹⁵⁰ Va presidir el seu primer consistori el 27 de gener de 1719 i l'últim, l'onze de febrer de 1726, dies abans de morir. En va presidir en total 418.

Els títols de noblesa dels següents regidors degans havien estat concedits per Felip V en acabar les Corts de 1702. El successor de Rupit fou el marquès de Cartellà, Pere Cartellà Desbach. Lògicament, tots els qui arribaven a regidors degans havien estat prèviament *antiquiores*. Concretament Cartellà havia presidit el consistori per primera vegada el 23 de gener de 1719. Presidí l'Ajuntament 48 vegades com a *antiquior* i 285 com a degà, però des de 1729 deixà d'assistir al consistori, bo i romanent-hi com a regidor degà fins a la seva mort, esdevinguda a Girona el 1736. El seu fill el succeí com a regidor, però no pas com a degà.

El tercer dels regidors degans de l'Ajuntament de Barcelona fou Josep Agustí de Copons i Copons, segon marquès de Moja. Regidor des de 1718, havia estat un dels dos diputats tramesos per la ciutat de Barcelona a les Corts espanyoles de 1724.¹⁵¹ Durant l'absència de Cartellà, presidí l'Ajuntament com a regi-

149. Pedro MORENO MERYERHOFF, «Linajes catalanes en la casa de Aranda. La casa de Rupit», dins *El Conde de Aranda y su tiempo*, Zaragoza, 2000, pàg. 99 i seg.

150. *AHCB*, 1D-V, *Registro de Despachos*, I, f. 4-6v (San Lorenzo, 21-VII-1718).

151. Francisco José MORALES ROCA, «Próceres del Principado de Cataluña asistentes a las Cortes y Juntas del Antiguo Régimen (1724-1835)», *Hidalguía* (Madrid), núm. 180 (1985), pàg. 837 i seg.

dor *antiquior* en un total de 567 ocasions. Les seves presidències com a degà foren moltes menys, 71, ja que morí el 1737.

La precedència entre els regidors encara requeria en els supervivents de la promoció inicial. Antoni Sabater i de Copons, segon marquès de Benavent, esdevingué regidor degà el 29 de novembre de 1737. Ja havia presidit l'Ajuntament en diverses ocasions per absència dels títols més antics. La primera vegada fou el 18 de desembre de 1720 i, quan esdevingué degà, portava un total de 43 sessions presidides. Encara va fer-ho, ara com a degà, unes altres 416 reunions fins a la seva mort, el 1744.¹⁵²

El regidor número set de la promoció inicial havia estat Josep de Rocabertí i Llupià, aleshores primogènit del marquès d'Argençola i successor del seu pare el 1728. La seva primera presidència com a *antiquior* tingué lloc el 1734. Havia presidit l'Ajuntament 131 vegades abans d'esdevenir regidor degà, el 16 de desembre de 1744, i des d'aquesta data ho féu ni més ni menys que 899 cops, fins a l'1 de desembre de 1755, quinze dies abans de la seva mort, als 76 anys. El marquès d'Argençola fou la persona que presidí més sessions de l'Ajuntament de Barcelona durant l'època borbònica.

El nou regidor degà va ser Josep d'Amat i Junyent, marquès de Castellsbell (un altre dels títols concedits el 1702) i de Castellmeia (títol de 1716). Havia estat nomenat regidor el 20 de setembre de 1736.¹⁵³ Castellsbell presidí una sessió per primera vegada el 15 de juliol de 1746.¹⁵⁴ Reuní 36 presidències com a *antiquior* i 765 com a degà. Deixà d'assistir a l'Ajuntament el 1769 i va morir el 1773.

Tal com passava el segle, havia anat disminuint la presència de nobles titulats a les regidories. Per aquesta raó, el nou degà fou un títol força recent. Es tractava del militar Lluís Carbonell i Ferraz, cavaller de l'orde de Sant Jaume nascut a Morellàs, que el 1750 havia obtingut el títol de baró de Guàia Real i el 1756 havia adquirit el de marquès de la Quadra. El 1755 havia estat

152. Martí DE RIQUER, *Quinze generacions d'una família catalana*, Barcelona, 2000, pàg. 547 i seg.

153. AHCB, 1D-V, *Registro de Despachos*, II, f. 201v-204r (San Ildefonso, 20-IX-1736).

154. AHCB, 1B-XIII, *Manual*, 104, f. 138v (Barcelona, 21-XI-1736).

nomenat regidor supernumerari amb opció a la primera vacant, que justament fou la del marquès d'Argençola (13 de gener de 1756). Prengué possessió de la seva plaça el 4 de maig de 1757.¹⁵⁵ Entre 1761 i 1773, presidí 59 sessions com a *antiquior*. El 22 de novembre de 1773 tingué la seva primera presidència com a degà, seguida per uns altres 364 assistències fins al 1788. El 1786 havia obtingut cèdula de preeminències per a no assistir a les sessions, bo i conservant la dignitat de degà. La perdé, però, amb l'entrada a l'Ajuntament de títols més antics el 1789. Morí el 1795.

Efectivament, una de les conseqüències dels rebomboris del pa de 1789 en el govern de la ciutat fou que el rei nomenés un gran nombre d'aristòcrates titulats per a les regidories, en un esforç per prestigiar les places de l'Ajuntament, o per compensar la feblesa de la institució amb la possible força social dels seus titulars.

El successor de Carbonell gaudia d'un títol força més antic que els que fins ara hem tractat: ni més ni menys que el de comte de Santa Coloma, creat el 1599. Al final del XVIII, el comte era Joan B. de Queralt i Pinós (1758-1803), que fou nomenat regidor el 7 de juliol de 1789 i l'1 de setembre presidí la seva primera sessió com a *antiquior*.¹⁵⁶ En ser-li reconeguda la dignitat de Grande d'Espanya, el novembre d'aquell any, el comte de Santa Coloma desplaçà el marquès de la Quadra com a regidor degà.¹⁵⁷ No fou, però, un president gaire assidu. No tenim documentada la seva presidència fins al 9 de juliol de 1790 i, en els anys següents, només acumulà 25 compareixences, fins que el 1797 aconseguí ser exonerat de la regidoria a petició pròpia, adduint manca de salut.¹⁵⁸

El nou regidor degà fou, fins al 1806, el quart comte de Creixell, Francesc Ramon de Sagarriga i Queralt. El títol de comte de Creixell havia estat concedit el 1691. El nostre comte, que havia succeït el seu pare el 1768, havia estat nomenat regidor el 19 de gener de 1790 i presidí com a *antiquior* per primera vega-

155. AHCB, 1D-V, *Registro de Despachos*, III, f. 135-137v (Buen Retiro, 13-I-1756).

156. AHCB, 1D-V, *Registro de Despachos*, V, f. 190-193v (Madrid, 7-VII-1789).

157. AHCB, 1D-I, *Acuerdos*, 72, f. 549v (Barcelona, 2-XII-1789).

158. AHCB, 1D-I, *Acuerdos*, 80, f. 166v (Barcelona, 20-IV-1797).

da el 15 de novembre de 1791.¹⁵⁹ Ho féu unes altres 16 vegades com a *antiquior* i 180 com a degà, fins a l'1 de juliol de 1803.

Malgrat l'antiguitat del seu títol, Creixell no conservà el deganat de l'Ajuntament fins a la seva mort, que s'esdevingué el 1813. El 1806 havia estat desplaçat pel portador d'un títol una mica més recent que el seu, però que el 1806 havia obtingut la dignitat de Grande. Era Joan Antoni Fiveller i Bru (1758-1846), senyor d'Almenara Alta, prop d'Agramunt, per herència paterna, i, per matrimoni, comte de Darnius i marquès de Villel (aquest darrer era un títol de Castella). El seu avi havia estat austriacista declarat i el seu pare havia estat acadèmic de Bones Lletres. Ell mateix pertanyia a l'Acadèmia de Ciències. Fiveller havia estat nomenat regidor supernumerari el 1792 i numerari el 1794. La seva primera presidència com a *antiquior* havia tingut lloc el 1798. Presidí l'Ajuntament 17 vegades com a *antiquior* i 121 com a degà, des del 31 d'octubre de 1806 fins al 9 de juliol de 1808, ja sota ocupació francesa. Pocs dies després fugí de Barcelona. Formà part de la Junta de defensa del Principat i de la Junta Suprema Central. Tornà a ser regidor degà durant les etapes absolutistes del regnat de Ferran VII. Des de 1829 portava el títol de duc d'Almenara Alta.¹⁶⁰

Regidors degans	Sessions
Marquès de Rupit (1718-1726)	418
Marquès de Cartellà (1726-1736)	285
Marquès de Moià (1737)	71
Marquès de Benavent (1737-1744)	416
Marquès d'Argençola (1744-1755)	899
Marquès de Castellbell (1755-1773)	765
Marquès de la Quadra (1773-1789)	364
Comte de Santa Coloma (1789-1797)	25
Comte de Creixell (1797-1806)	180
Marquès de Villel (1806-1808)	121
Total	3.544

159. *AHCB*, 1D-V, *Registro de Despachos*, V, f. 218-221r (Aranjuez, 19-I-1790), i 1B-XIII, *Manual*, 145, f. 34-36r (Barcelona, 7-IV-1790).

160. Pere MOLAS RIBALTA, «Comte de Darnius, marquès de Villel, duc d'Almenara Alta» [discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona], 1999.

Regidors *antiquiores*

Entre els regidors *antiquiores*, ja hem parlat dels qui arribaren a ser degans. De la resta, considerem els qui no arribaren mai a ser-ho. Lògicament, la major part pertanyia a la noblesa titulada: eren regidors en classe de títols.

Nobles titulats

De la promoció inicial de 1718, el baró de Granera, Pere de Planella i Dusai, que era el darrer dels vuit regidors amb títol, només presidí l'Ajuntament en dues ocasions, per bé que fou regidor durant 32 anys. En canvi, el segon marquès de Cartellà, Ignasi de Cartellà i Oms, que va ser regidor de 1737 a 1771, el presidí com a *antiquior* 332 vegades.

Una incorporació significativa fou la del marquès de Sentmenat el 1753. El títol havia estat creat el 1691. El primer marquès havia estat austriacista el 1713. El segon marquès era Francesc de Sentmenat i Agulló, el qual presidí 23 sessions de l'Ajuntament. El 1762, poc abans de la seva mort, cedí la regidoria al seu fill i successor, Joan Antoni de Sentmenat i Boixadors, que, pel seu matrimoni el 1754, portava el títol de comte de Munter (un títol de 1694) i que exercí unes altres 25 presidències. Joan Antoni de Sentmenat morí el 1781. El 1778 havia obtingut cèdula de preeminències pels seus "*achaques incurables*".

Presidí com a *antiquior* en 215 ocasions el marquès de Puerto Nuevo. Es tractava de Josep Ignasi d'Alòs i Soldevila, el qual només tenia 20 anys quan el 1743 se li concedí una regidoria supernumerària amb opció a la primera vacant. El seu pare, Josep Francesc d'Alòs i Rius, havia estat alcalde major de 1720 a 1728 i, des de 1742, era el regent de l'Audiència. El 1746 se li concedí el títol de marquès de Puerto Nuevo, que el regidor heretà a la mort del pare el 1757. El segon marquès de Puerto Nuevo morí el 1792.

No gaire més recent que el marquesat de Puerto Nuevo era el de Llió, concedit el 1749 a Josep Mora Catà (1694-1762), regidor des del 1730 i, amb caràcter hereditari, des del 1746. Tanmateix, aquest personatge, que fou director de l'Acadèmia de Bones Lletres (1752), només presidí el consistori en 17 ocasions.

Tornem a trobar aristòcrates titulats a partir de 1790, per la major presència d'aquest grup a les regidories. Alguns presidiren l'Ajuntament poques vegades. Només una vegada ho féu el marquès de Castellbell, Gaietà d'Amat i de Rocabertí, que sols ocupà la regidoria tres anys, des de 1790 fins a la seva mort, el 1793.

Dues foren les presidències del marquès de Llupià, Joan Antoni Desvalls i d'Ardena (1740-1821), que fou regidor de 1789 a 1798. Per línia paterna, li pervenia el títol de marquès de Poal, concedit a Viena per Carles VI d'Àustria. La seva mare era l'hereva d'un altre dels títols de 1702, el de marquès de Llupià, que Desvalls obtingué el 1791 i pel qual acostuma a ser conegut. A més, s'havia casat el 1769 amb la pubilla d'un altre dels títols de 1702, el de marquès d'Alfarràs (de connotació austriacista). El seu fill, Antoni Miquel Desvalls i Ribes, marquès d'Alfarràs (1797), nomenat regidor supernumerari el 1805, exercí la presidència dues vegades.

També fou president només una vegada Narcís de Sarriera i Copons, fill del comte de Solterra, regidor de 1791 a 1798. Sarriera, que portava el títol de marquès de Moja pel seu casament amb l'hereva d'aquest títol, representà Barcelona a la Junta de corregiments de 1794.¹⁶¹

Contràriament, 233 vegades presidí l'Ajuntament Francesc Xavier Despujol, marquès de Palmerola (1767), d'ascendència austriacista, nomenat regidor el 1790. El seguia, ja amb 70 presidències, el descendent d'una altra nissaga austriacista, el marquès de Barberà (un títol concedit per Felip V el 1702), Josep Esteve Galceran de Pinós, que fou regidor de 1792 fins a 1806. Josep Amigant, que havia vist reconegut el 1802 el títol austriacista de comte de Fonollar i que el 1804 fou nomenat regidor numerari, exercí 37 presidències en quatre anys. També en poc temps, des de 1805, tingué la presidència vint vegades Francesc de Paula de Sentmenat i Clariana (Barcelona, 1754-1845), marquès de Sentmenat i comte de Munter.

Onze vegades presidí l'Ajuntament el nou marquès de Monistrol d'Anoia (un títol de 1796), Francesc de Paula de Dusai i Mari, cosí, condeixeble i company de l'Acadèmia de Ciències del mar-

161. MORALES ROCA, «Próceres del Principado...», pàg. 846.

quès de Villel, que fou regidor de 1794 a 1806. El seu avi matern, Francesc de Mari, havia estat regidor de l'Ajuntament borbònic durant la primera meitat de segle.

Només cinc vegades fou regidor *antiquior* el tercer marquès de Puerto Nuevo, Josep Ignasi d'Alòs i de Barrera (Barcelona, 1769 - Madrid, 1823), que fou regidor supernumerari (1799) i numerari de l'Ajuntament (1803), vocal hisendat de la Junta de Comerç de Barcelona (1605) i diputat de milions en el Consell d'Hisenda a la Cort.

Cavallers

A causa, en part, de la menor presència de la noblesa titulada a l'Ajuntament a partir de 1740, alguns cavallers exerciren com a regidors *antiquiores*. Cert és, però, que ho feren poques vegades. Entre la promoció inicial, fou *antiquior* vuit vegades Ramon de Bru i Copons (1690-1760), regidor en la classe dels nobles, que pertanyé a l'Ajuntament durant 42 anys. El seu col·lega Antoni de Balaguer i Vilaplana, doctor en Drets, només el presidí dues vegades, bé que serví la regidoria durant 40 anys. El castellà de Trasmiera José Antonio de Rubalcava y de Corts, funcionari d'hisenda, fill i marit de catalanes, només una vegada fou *antiquior*, malgrat ser regidor des de 1730 fins a 1776. També presidí l'Ajuntament una vegada Ignasi Graell i d'Areny, nomenat el 1743 tinent de regidor i mort el 1775.

Sis vegades presidí l'Ajuntament Gaietà Fèlix de Molines, regidor perpetu "*por juro de heredad*" durant 42 anys (1757-1799), membre d'una família present a la corporació des de 1718. En canvi, un altre regidor hereditari, Pedro Jerónimo de Mena y Toledo, nascut a Ciudad Real, que havia obtingut el 1754 per compra una plaça al consistori, només fou *antiquior* una vegada. La mateixa quantitat ofereix el català Josep M. Ponsich i Santjoan, regidor perpetu "*por juro de heredad*" des de 1794.

En canvi, presidí 192 sessions el cavaller Manuel Antich i Mora. El seu pare havia estat un dels regidors del primer ajuntament el 1718 i, el 1750, l'havia succeït el seu fill. Aquest fou regidor gairebé mig segle, des de 1750 fins a la seva mort, el 1796. El 1789 fou un dels dos procuradors de Barcelona a les Corts espanyoles i, com a premi per la seva assistència, obtingué el títol de baró de Corbera.

També foren nombroses les presidències (94) de Miquel Joan de Ramon i Graell, baró de Vallespinosa, el qual ingressà a l'Ajuntament el 1775 per servir la plaça del seu parent Rubalcava. Fou regidor degà, sota l'ocupació francesa, després de la fugida del marquès de Villel.

Regidors <i>antiquiores</i>	Sessions
Marquès de Cartellà	48
Marquès de Moià	567
Marquès de Benavent	43
Baró de Granera	2
Marquès d'Argençola	131
Ramon de Bru i Copons	8
Marquès de Cartellà	332
Marquès de Castellbell	36
Antoni de Balaguer	2
Marquès de Sentmenat	25
Marquès de Puerto Nuevo	215
Marquès de la Quadra	59
Marquès de Llió	17
Marquès de Sentmenat	23
José Antonio de Rubalcava	1
Ignasi Graell i d'Areny	1
Manuel Antich	192
Gaietà Fèlix de Molines	6
Comte de Santa Coloma	5
Marquès de Castellbell	1
Comte de Creixell	16
Marquès de Palmerola	233
Marquès de Llupià	2
Marquès de Barberà	70
Marquès de Moià	1
Miquel J. de Ramon i Graell	94
Marquès de Villel	17
Marquès de Monistrol	11
Marquès de Puerto Nuevo	5
P. Jerónimo de Mena y Toledo	1
Marquès de Sentmenat	20
Comte de Fonollar	37
Marquès d'Alfarràs	2
J. M. Ponsich i Santjoan	1
Total	2.224

¿Qui presidí l'Ajuntament de Barcelona durant el segle XVIII?

Una anàlisi individual

Una valoració sectorial de les presidències dels diferents components de l'Ajuntament barceloní està prou justificada, perquè resulta interessant per aconseguir lectures individuals que després siguin susceptibles d'ésser comparades a un nivell més col·lectiu. Algunes de les dades obtingudes són veritablement sorprenents, bé que ja sospitades per la historiografia actual. Un exemple inicial ens l'ofereixen les presidències dels corregidors i els governadors militars de la ciutat, la màxima autoritat reial representativa al consistori. Doncs bé, tan sols tres dels seus vint titulars –tots durant el regnat de Carles IV–, com ho eren el marquès de Vallesantoro (1798-1807), el marquès de las Amarillas (1789-1793) i el català Joan d'Escofet (1796-1798), sumen 753 reunions de les 1.136 presidides, fet que representa el 66% del total. Només les 295 presidències del corregidor Amarillas superaren les efectuades globalment pels seus dotze predecessors, bé que Vallesantoro fou el corregidor amb més sessions presidides.

Els motius d'aquest increment de presidències –ara en les etapes finals del segle XVIII– ja els hem comentat. Eren deguts a la crisi final de l'Antic Règim, conseqüència directa de la Revolució francesa i la guerra a la ratlla fronterera. L'amenaça que aquesta situació suposà per a la monarquia espanyola explica la nova remilitarització del Principat com a plaça d'armes per oposar-se a la invasió gal·la, fet que reactivà el nou protagonisme vigilant dels corregidors a tots els nivells de la vida municipal barcelonina. És clar, també a les presidències del consistori. Un exemple més d'aquest sobtat interès per la vida municipal dels corregidors militars es pot veure en les presidències de les eleccions dels diputats del comú i els síndics personers. Si entre els anys 1766-1788 totes les eleccions foren presidides pels alcaldes majors, entre el 1789 i el 1808, de les

divuit que tenim documentades, 16 (89%) ho foren pels corregidors i només 2 (11%) pels alcaldes majors.¹⁶²

Malgrat aquesta ofegadora presència, els corregidors no podien amagar la crua realitat. Les dades quantificables indiquen que gairebé no assistien al consistori tal i com ho disposava la Reial Cèdula Instructòria, llevat de casos puntuals. Davant d'aquesta evidència, no resulta gens ni mica exagerat afirmar que aquest oficial actuà més com a governador militar que com a corregidor.¹⁶³ Una dada més la trobem durant el regnat de Felip V –com ja hem dit, l'etapa de repressió per excel·lència–, en què els seus quatre corregidors assistiren al consistori en un total de cinc anys i sumaren entre tots ells 53 presències.¹⁶⁴ Tot sembla indicar que les responsabilitats militars absorbiren la seva disponibilitat, bé sigui a les guerres italianes, bé de guarnició a la plaça o bé assumint la comandància general interina del Principat, ja en una etapa de relativa estabilitat interna.¹⁶⁵ Això vol dir –sempre segons les nostres dades– que entre 1718 i 1808 no assistiren al capítol en 34 dels 90 anys estudiats, poc més de la tercera part, mentre que el regnat de Carles IV representa veritablement la seva etapa daurada.¹⁶⁶

L'absència regular dels governadors militars havia d'ésser coberta, primer, pels tinentes de Rei, però sobretot es confiava força en la disponibilitat dels dos alcaldes majors o tinentes de

162. L'alcalde major Gaspar Jover i Terés presidí les dels anys 1789 i 1795 i, entre els corregidors, Amarillas, les dels anys 1790, 1791 i 1792; Cambiazo, la del 1794; Santa Clara, la del 1796; Joan d'Escofet i Palau, les de 1797 i 1798, i Vallesantoro, entre 1799 i 1807. No hi hagueren eleccions els anys 1793 i 1808. Informació obtinguda de l'*AHCB*, 1D-XVII, *Cúria del Veguer*, 16 (1774-1805).

163. GIMÉNEZ LÓPEZ, *Militares en Valencia...*, pàg. 105-121.

164. El comte de Montemar, el 1720; el comte de Roydeville, el 1729, i Gaspar Sanz de Antona, el 1738, el 1739 i el 1740. Eugenio Gerardo Lobo no assistí al seu primer capítol fins al 1747, ja en el regnat de Ferran VI, la qual cosa vol dir només cinc anys de presidències.

165. Són els casos de Montemar i Roydeville, destinats a Sicília i el Camp de Gibraltar, respectivament. Set dels vint corregidors ocuparen la comandància general en algun moment: el comte de Montemar (1722-1725), Gaspar Sanz de Antona (1742-1746), Agustín de Ahumada (1754-1755), Bernardo O'Conor Phally (1767, 1770, 1772), el comte del Asalto (1778, i el 1780 com a Capità General), Félix O'Neill (1785-1784) i el marquès de Vallesantoro (1799 i 1801). Vegeu GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 557-576.

166. Els anys en concret en què no hi assistiren foren: 1718-1719, 1721-1728, 1730-1737, 1741-1746, 1751, 1755-1757, 1759-1761, 1767-1768 i 1779.

corregidors. I no és sinó per un motiu: els tinents de Rei, com a corregidors interins, manifestaren el mateix menyspreu que els governadors per les qüestions politicoadministratives pròpies del consistori, en donar més preferència als assumptes de la milícia sota la seva responsabilitat. De fet, un d'ells, el coronel Manuel Julián Auz de Osorio (1755-1760), durant bona part del regnat de Ferran VI, amb 123 assistències, fou qui més sessions presidí: el 33% de les 373 totals. Malgrat tot, el reduït protagonisme d'aquests oficials es deixà sentir sobretot durant el regnat de Felip V, perquè quasi la meitat dels tinents de Rei del segle XVIII substituïren els corregidors propietaris en aquest període. És més, a Barcelona, regnant el primer Borbó, hi hagueren més tinents de Rei com a corregidors interins que governadors militars-corregidors propietaris.¹⁶⁷ Podem dir, doncs, que 20 dels 39 anys documentats amb presidències seves es produïren en aquesta etapa, mentre que passaren gairebé desapercebuts en els regnats de Carles III i Carles IV. És un exemple més que ens demostra la manca d'interès dels militars per assistir a l'Ajuntament i assumir les seves responsabilitats.

Molt diferent era la situació de les dues vares d'alcalde major de Barcelona, els veritables presidents, *de facto*, de l'Ajuntament borbònic entre els agents de la Corona imposats per la Nova Planta catalana, atesa l'habitual manca d'assistència de governadors militars i tinents de Rei. Destacaren entre els titulars de la primera vara –la civil i de tercera classe–, per ésser la més important segons les lleis de Castella, els catalans Gaspar Jover i Terés (1788-1798), amb 251 sessions presidides; Josep Francesc d'Alòs i Rius (1720-1728), amb 238, i Ignasi Castells i de Casanova (1767-1773), amb unes altres 232. Tots tres sumaren 721 reunions de les 1.653 documentades entre els quinze alcaldes majors, és a dir, el 44% del total. Respecte a la segona vara –la criminal i de segona classe–, van sobresortir el català Oleguer Ametller i Pessió (1719-1722), amb 235 presències (lletrat amb una de les mitjanes més elevades), i els forans Pedro Agustín de Mendieta i Murga (1776-

167. Els seus noms eren: brigadier, Pedro Rubio (1718-1719); mariscal de camp, Antonio Manso y Maldonado (1719-1723); mariscal de camp, Francisco de Varich (1724-1726); mariscal de camp, Alejandro de la Motta (1727); brigadier, Francisco Carrillo Biedma (1728-1735), i el brigadier Juan de Carvajal (1736-1752).

1779), amb 191; José Javier de la Gándara i Salazar (1780-1784), amb 182; José Moya (1773-1776), amb 175, i Diego Alba (1722-1732), amb 172, és clar que amb mandats més dilatats. En qualsevol cas, això significava que aquests cinc lletrats –dels divuit en total– acumularen 955 de les 1.897 assistències, fet que representa el 50% de les presidències d'aquesta vara.

Una valoració inicial apuntaria una tendència: la segona vara presideix més reunions que la primera. Són, de fet, el 53% i el 47%, respectivament. Bé que és cert que hi havia més titulars de la segona vara que de la primera, les diferències no són gaire importants. Però les mitjanes dels alcaldes majors de la segona vara són sovint superiors. Un exemple clar es pot veure en Diego Alba, que tingué 172 sessions com a titular de la vara criminal i 25 a la civil; Manuel Delàs, amb 116 com a criminal i 60 a la civil, i Jacint Tudó, amb 133 a la primera i 31 a la segona, bé que Raimon d'Eva en tenia 55 a la criminal i 69 a la civil. Una explicació a aquest fet serien les responsabilitats assumides per la vara civil en la resolució dels plets civils (molt superiors als criminals del seu company), que l'obligarien a fer acte de presència a la cúria del corregidor per jutjar-los. A més del fet que, en absència del corregidor i del tinent de Rei, l'alcalde major civil era sovint el responsable jurisdiccional del partit amb caràcter interí. Això deixaria més temps al titular de la segona vara per presidir el capítol, almenys fins a l'any 1764, moment en què, amb l'equiparació d'ambdós jutjats, es regularia un equilibri consistent en el repartiment setmanal de responsabilitats perquè poguessin alternar-se en les presidències de l'Ajuntament i en el despatx dels assumptes de la cúria. Això explicaria que les mitjanes, a partir d'aquest període, siguin gairebé fins al 1767 i el 1798 més equilibrades entre totes dues vares.

Un exemple curiós ens el proporciona els dos mandats de Pedro Celestino Saravia, alcalde major de la primera vara el 1773-1776 i que presidí el consistori en 158 ocasions. Després, com a titular de la vara segona, entre els anys 1784-1787, hi assistí en unes altres 154. En total, 312 sessions presidides durant el regant de Carles III, que superaren les 251 de Gaspar Jover i el convertiren en l'alcalde major del segle XVIII amb més reunions presidides, bé que en dos mandats molt diferents en el temps. Aquest repartiment efectiu de responsabilitats explicarien que, sense tenir present el

desembre de 1718 i tret de l'any 1792, sempre hi hagué un alcalde major barceloní presidint el consistori durant tot el segle XVIII.

Però, com ja hem dit abans, a la pugna per les presidències municipals s'afegiren molt aviat els regidors degans, que no es conformaren amb dirigir els debats de les sessions, segons disposava la Reial Cèdula Instructòria. També ells aspiraren a presidir-les en competència amb els alcaldes majors, aprofitant sempre la no-assistència dels corregidors. I bé podem dir que ho aconseguiren, perquè sens dubte els regidors degans –l'últim escalafó que la Instructòria disposava per presidir el capítol, tret dels regidors *antiquiores*– documentaren els percentatges individuals més elevats de la centúria, ni de bon tros igualats per cap corregidor ni alcalde major.

Amb Josep de Rocabertí i Llupià, marquès d'Argençola i regidor degà entre els anys 1744 i 1755, ens trobem per fi amb l'individu que més presidències tingué a l'Ajuntament de Barcelona: 899 assistències. El segueix quantitativament el seu substitut, Josep d'Amat i Junyent, marquès de Castellbell i regidor degà entre el 1755 i 1773, amb unes respectables 765. El primer regidor degà, Francesc Antoni de Bournonville i Perapertusa, l'ambiciós marquès de Rupit, fou el qui obrí camí al domini dels regidors degans barcelonis. Controlà el capítol entre el 1718 i el 1726 amb 418 sessions presidides. En canvi, Antoni Sabater i de Copons, marquès de Benavent, regidor degà entre 1737-1744, presidí el consistori en 416 ocasions i Lluís de Carbonell i Ferraz, marquès de la Quadra, regidor degà entre els anys 1773 i 1789, un total de 364 sessions. Tots cinc –la meitat dels regidors degans– superaren quantitativament tot el que hem vist fins aleshores: sumaren la sorprenent xifra de 2.862 de 3.544 reunions, que equivalen al 80% del seu total i que, a més, són superiors per si mateixes a les corresponents dels corregidors, tinent de Rei i regidors *antiquiores*. No podem oblidar que, llevat del cas de Rupit, tots els regidors aconseguiren experiència prèvia com a regidors *antiquiores*, presidències que, de fet, incrementen molt més els seus ja voluminosos percentatges.¹⁶⁸

168. Aquest és el cas dels marquesos de Cartellà, Moià, Benavent, Argençola, Castellbell i la Quadra, dels comtes de Santa Coloma i Creixell i del marquès de Villel. Tots ells regidors *antiquiores* abans que regidors degans.

En efecte, per extensió, no podem prescindir del complement quantitatiu que ofereixen les 2.224 sessions presidides pels regidors *antiquiores*, perquè de fet no fan sinó augmentar el domini que tingueren, en general, els regidors sobre les presidències consistorials i perquè són un bon exemple de la mobilitat existent a l'Ajuntament. És a dir, que l'últim esglaó jeràrquic del municipi –com ho eren els regidors *antiquiores*– tingués una oportunitat clara de presidir el capítol, ens fa pensar que l'absentisme entre corregidors i tinents de Rei fou quasi total (menys estrany entre els alcaldes majors), però que també existí entre els regidors degans. Segons els nostres càlculs, almenys en disset anys no hi ha presència física de cap regidor degà en les presidències per diversos motius particulars.¹⁶⁹

Un exemple molt curiós ens l'ofereix el marquès de Moja, Josep Antoni de Copons i Copons, que presidí el capítol entre 1719 i 1736, com a *antiquior*, en ni més ni menys que 567 ocasions, segons els llibres d'acords, per absència dels regidors degans, els marquesos de Rupit i de Cartellà. Moja fou el regidor *antiquior* amb més presidències documentades en tot el segle XVIII, però paradoxalment també fou un dels regidors degans amb menys sessions presidides: 71 en total, totes l'any 1737, poc abans de morir. Fou l'únic regidor degà que aconseguí presidir l'Ajuntament més com a regidor *antiquior* que com a degà, segons indiquen les dades. Tot al contrari del que succeí a la resta de regidors degans, que –llevat de les 131 reunions d'Argençola– documentaren molt poques sessions com a *antiquiores*. La major part de les seves presidències, és clar, fou durant l'etapa de degà.

Contràriament, Ignasi de Cartellà i d'Oms, regidor des de l'any 1737 per la mort del seu pare, el regidor degà marquès de Cartellà, presidí 332 capítols com a *antiquior*; Francesc Xavier Despujol, marquès de Palmerola i regidor des de 1790, presidí 233 sessions, i 215 Josep Ignasi d'Alòs i Soldevila, marquès de Puerto Nuevo i primogènit de l'antic alcalde major civil Josep Francesc. Malgrat aquestes importants quantitats, cap de tots tres no fou regidor degà com ara Moja. Evidentment, ésser regidor *antiquior*

169. Els anys en qüestió són: del regnat de Felip V, 1718, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735 i 1736; de Carles III, 1770, 1771, 1772, 1775 i 1786, i de Carles IV, 1789, 1792, 1795, 1804 i 1805.

no era garantia d'accedir a degà. Només nou dels 33 aconseguiren aquesta satisfacció, a causa de l'antiguitat o de la jerarquia del seu títol dintre de la prelació existent.

Fent una valoració de conjunt direm que, dels prop de 90 individus que presidiren l'Ajuntament de Barcelona alguna vegada entre el 1718 i el 1808, només un d'ells, el regidor degà marquès d'Argencola, amb 1.030 sessions, superà les 1.000 presidències (899 de regidor degà i 131 com a *antiquior*). Dos regidors degans més passaren de les 500: els marquesos de Castellbell, amb 801 (765 de regidor degà i 36 d'*antiquior*), i de Moja, amb 638 (567 d'*antiquior* i 71 de degà). Set més documentaren més de 300 sessions: els regidors degans marquès de Benavent, amb 459 (416 de degà i 43 d'*antiquior*); el marquès de la Quadra, 423 (364 de degà i 59 com a *antiquior*); el marquès de Rupit, 418 sessions de degà; el marquès de Cartellà, 333 (285 de degà i 48 d'*antiquior*), i el seu fill, també marquès de Cartellà, però regidor *antiquior*, amb 332; per contra, l'alcalde major Pedro Celestino Saravia en documentà 312, però gràcies als seus dos mandats, i el corregidor marquès de Vallesantoro, 306.

També superaren les 200 presidències set individus més: el corregidor marquès de las Amarillas (295) i els alcaldes majors Gaspar Jover i Terés (251), Josep Francesc d'Alòs i Rius (238), Oleguer Ametller i Pessió (235), el regidor *antiquior* marquès de Palmerola (233), l'alcalde major Ignasi Castells (232) i el regidor *antiquior* marquès de Puerto Nuevo, amb 215. A part quedaren 15 individus que documentaren més d'un centenar de reunions presidides.¹⁷⁰

Una lectura col·lectiva

Malgrat que set dels primers individus que encapçalaven les presidències eren regidors degans, una lectura sectorial i col·lectiva en profunditat ens pot oferir una visió interpretativa

170. Són el corregidor Joan d'Escofet i Palau; el tinent de Rei Manuel Julián Auz de Osorio; els alcaldes majors Diego Alba, Manuel Delàs i Casanovas, Jacint Tudó i Alemany, Bernardo Antonio Óscoz y Larraínzar, José Moya, Pedro Agustín Mendieta, José Javier de la Gandara y Salazar, Josep Bonaventura Miquel i Castellvaquer, Fulgencio Antonio Molina i Andrés de Ciria; els regidors degans comtes de Creixell i de Vil·lel i el regidor *antiquior* Manuel Antich.

molt diferent, amb uns resultats que poden semblar-nos contradictoris, però que tenen una explicació lògica. Això és possible perquè les dades cronològiques estudiades per a tota la centúria ens demostren que no som davant d'una lectura estàtica, sinó tot al contrari. El seu caràcter irregular ens obre un ampli ventall de possibilitats, en què cadascun dels components presents al consistori tingué una presència conjuntural efectiva, bé que el pols entre alcaldes majors i regidors degans sembla ser el tret més comú.¹⁷¹

Sessions presidides	1719-1730	1759-1770	1789-1800
Corregidors	39 (2%)	36 (2%)	638 (50%)
Tinents de Rei	114 (6%)	15 (1%)	38 (3%)
Alcaldes majors	716 (40%)	389 (26%)	362 (28%)
Regidors degans	703 (39%)	633 (42%)	132 (10%)
Regidors <i>antiquiores</i>	230 (13%)	444 (29%)	111 (9%)
Total	1.802	1.517	1.281

En efecte, hem seleccionat tres períodes cronològics diferents de presidències en l'espai, però molt importants en la vida del municipi barceloní. El primer període, de 1719-1730, ens ofereix una visió de la primera dècada de la Nova Planta a la ciutat durant el regnat de Felip V. És una etapa, en els seus primers anys, regulada per la primera crisi del règim després del conflicte successori: les guerres italianes del cardenal Alberoni en el marc de la política revisionista d'Utrecht (1717-1720); la invasió de Catalunya per part de la Quàndrupla Aliança (en especial, de tropes franceses comandades per Berwick), acompanyada de les incursions dels guerrillers austriacistes –com ara la del *Carrasplet* (1719-1720)–, i el constant estat de guerra latent amb l'Imperi, que no finalitzà –en part pels exiliats austriacistes– fins a la pau de Viena de 1725. En aquest període de fragilitat dels pilars de la Planta catalana podem veure –com ja hem dit abans– que els corregidors i els governadors militars de la ciutat gairebé no presideixen l'Ajuntament de Barcelona, malgrat ésser la peça

171. Les dades del present quadre han estat obtingudes de l'*AHCB*, 1D-I, *Acuerdos*.

repressiva fonamental del règim. La seva presència física, necessària en aquests moments crítics, després de tanta insistència de Felip V per militaritzar els corregiments, no té senzillament lloc perquè els corregidors, el comte de Montemar i el de Roydeville, són a les guerres italianes o bé en altres comandaments militars. De fet, podem dir que hi ha, en aquest període, més tinents de Rei com a corregidors interins que corregidors propietaris. La militarització de la planta municipal fou, de fet, una realitat, però no es traduí en una presència física i continuada dels seus titulars en un moment tan delicat, i el 2% i 6% de les presidències per a corregidors i tinents de Rei, respectivament, en són un bon exemple.

El municipi serà presidit pels seus lloctinents: uns alcaldes majors de gran rellevància política integrats en famílies catalanes filipistes que destacaren durant el conflicte successori, com ara Josep Francesc d'Alòs i Rius i Oleguer Ametller i Pessió, i un andalús amb la confiança de les autoritats borbòniques, Diego Alba. Aquest és el sentit, al nostre entendre, que tenen les seves 716 presidències, que representen el 40% del total, però seguides molt de prop per les 703 dels regidors degans marquesos de Rupit i de Cartellà, que amb el 39% tindran continuïtat en els anys següents.

De fet, durant el segon període estudiat –la primera dècada de regnat de Carles III (1759-1770)–, caracteritzat per una relativa estabilitat interna, són els regidors degans els qui predominen gràcies als esforços del regidor degà marquès de Castellbell, que domina tota l'etapa amb 633 presidències i el 42% del total. Encara són minsos, molt més que en el primer període, els percentatges de corregidors i tinents de Rei, la qual cosa continua demostrant el desinterès de la milícia pels afers municipals. En canvi, les valoracions que podem fer pel que fa als alcaldes majors no són representatives del tot, perquè malgrat que documenten un 26% de les presidències, superades pel 29% dels regidors *anti-quiòres*, de fet manifesten una vitalitat soprenent en dècades posteriors i tornen a demostrar la rivalitat existent entre els alcaldes majors i els regidors degans per controlar les presidències.

Aquesta dualitat entre alcalde-regidor es trencarà en el període de 1789-1800, primera dècada del regnat de Carles IV, que coincideix amb la crisi de l'Antic Règim: la Revolució francesa i

la guerra contra la Convenció fan de la frontera catalana teatre d'operacions militars i focus d'entrada de les idees revolucionàries. La crisi i el perill d'aquesta amenaça suposaren –com ja hem dit també– el relleu de la figura del corregidor, que a partir d'ara dominarà les sessions municipals amb uns percentatges que mai, fins aleshores, no s'havien produït, ni tan sols durant la crisi de 1719-1720. La militarització de les presidències del consistori per part dels corregidors marquès de las Amarillas, Joan d'Escofet i marquès de Vallesantoro, sobretot, amb un 50% del total, és una bona mostra del seu nou protagonisme, evidentment explicable segons les circumstàncies de la guerra amb França i que exigien, és clar, un control molt més directe del govern municipal barceloní, cosa que en etapes d'estabilitat s'havia deixat a mans dels alcaldes majors i els regidors degans.

De totes maneres, aquestes circumstàncies excepcionals del final de la centúria no poden amagar la clara realitat, que indica que els corregidors només dominaren les presidències del consistori durant la dècada dels 90, en especial els anys 1790-1793, 1796-1798 i els anys puntuals de 1802 i 1806. Nou anys en total que es corresponen amb el regnat de Carles IV. En canvi, els tinentes de Rei tingueren aquesta satisfacció preponderant el desembre de 1718 i el bienni de 1756-1757, en el regnat de Ferran VI. Per contra, els alcaldes majors controlaren les dècades dels 20, 70 i 80, sumant 24 anys de domini representats en els regnats de Felip V i, sobretot, de Carles III.¹⁷² Els regidors degans feren el mateix especialment a les dècades dels 40, 50 i 60, en els regnats de Felip V, Ferran VI i Carles III, acumulant 37 anys de domini.¹⁷³ Finalment, els regidors *antiquiores* controlaren gairebé les dècades de 1730 i de 1800. En total, divuit anys dels regnats de Felip V i Carles IV.¹⁷⁴

172. Els anys en qüestió són: de Felip V, 1719-1720 i 1722-1724; de Ferran VI, 1754; de Carles III, 1767, 1771-1781 i 1784-1786, i de Carles IV, 1789, 1794 i 1795.

173. Són els anys següents: de Felip V, 1721, 1725-1728, 1737-1741, 1743 i 1745-1746; de Ferran VI, 1747-1753, 1755 i 1758; de Carles III, 1759-1766, 1768 i 1782-1783, i de Carles IV, 1799-1801 i 1807.

174. Els anys són: de Felip V, 1729-1736, 1742 i 1744; de Carles III, 1769-1770, 1787 i 1788, i de Carles IV, 1803-1805 i 1808.

Evidentment, tot indica que alcaldes majors i regidors degans dominaren bona part de l'escena presidencial a l'Ajuntament borbònic durant el segle XVIII, i no els corregidors. Si fem un recompte global de les sessions presidides per a tot el període comprès entre el 1718 i 1808, podrem veure aquesta realitat.

Sessions presidides (1718-1808)

Corregidors	1.136 (10%)
Tinents de Rei	373 (3%)
Alcaldes majors	3.550 (33%)
Regidors degans	3.544 (33%)
Regidors <i>antiquiores</i>	2.224 (21%)
Total	10.827

En efecte, del present quadre deduïm que els corregidors propietaris i interins, amb un 13% de les presidències, tingueren una presència molt reduïda i simbòlica per a tot el segle XVIII –llevat de la dècada dels 90–, fet que demostra bàsicament l'evidència del seu desinterès crònic pels assumptes municipals. Lògicament no podem pas generalitzar, però els corregidors, com a col·lectiu, no compliren en general a Barcelona les expectatives de les autoritats borbòniques, que els encomanaven la presidència i, per tant, el control *in situ* del capítol. Tot degut, és clar, a la militarització d'aquesta magistratura. Resulta irònic que fins i tot els regidors *antiquiores*, amb qui no comptava ningú, superessin els corregidors amb un 21% de les reunions presidides.

Aquestes contradiccions, gens ni mica contemplades a la Reial Cèdula Instructòria de l'any 1718, deixaren el camí obert als alcaldes majors i els regidors degans en un equilibri del 33% respectivament que no resulta gens estrany si ens adonem de l'esforç que feren tots dos per no ésser desplaçats. D'aquesta manera, podem dir que el major nombre d'anys presidits pels regidors degans i la seva superioritat individual foren contrarestats per la força col·lectiva dels alcaldes majors. L'explicació, no tant per la jerarquia, és més aviat quantitativa, perquè, si a la resta de capitals catalanes el regidor degà s'enfrontà a un sol alcalde major, a Barcelona n'hi hagueren dos. A més, els regidors degans foren deu en tota la centúria, en canvi 33 els alcaldes majors. Per últim

–potser el més important–, cal dir que en tot aquest període els alcaldes majors falten del capítol només un sol any –1792– i els regidors degans, en disset. Totes aquestes fluctuacions explicarien aquest equilibri que deixarien l’efectiva presidència municipal –en representació del rei– a mans de civils, malgrat la intimidatòria vigilància dels militars i, és clar –no ho oblidem–, de la sempre prepotent i omnipresent Audiència.

Conclusions

La Reial Cèdula Instructòria de l’any 1718 fou articulada per les autoritats borbòniques per a situar el corregidor militar per sota de la resta de components del capítol en les seves presidències, però la realitat fou contrària a l’esperit de la planta municipal que es dissenyà, amb una finalitat repressora, en el Decret de 1716. Alcaldes majors i regidors degans tingueren un protagonisme inesperat en aquest punt, mantenint-lo com a tret distintiu durant les dècades d’estabilitat a la ciutat de Barcelona. Només els esdeveniments polítics a França, al final del segle, trencaren aquesta situació, evidentment no sempre harmoniosa ni exempta de conflictes i tensions, però demostraren que, malgrat els problemes i les contradiccions inherents a una legislació estranya imposada per la força de les armes, l’Ajuntament de Barcelona podia funcionar, amb una certa normalitat, sense la presència física del corregidor militar, tot establint-se una relació institucional alcalde-regidor que es manté en el temps.

Apèndix*

	CORREGIDORS	TINENTS DE REI	ALCALDES MAJORS	REGIDORS DEGANS	REGIDORS <i>ANTIQUIORES</i>	SESSIONS
1718		16				16
1719		32	111	47	8	197
1720	29	5	115	62	6	217
1721		20	81	92	6	200
1722		2	143	29	5	177
1723		5	66	48	9	128
1724		8	76	46	18	147
1725		19	26	89	14	146
1726		5	16	85	17	120
1727			23	82	25	128
1728		5	4	99	26	133
1729	10	10	8	26	58	112
1730		7	47		40	94
1731		9	37		67	113
1732		8	30		67	105
1733		4	28		68	100
1734		4	29		63	96
1735		2	11		85	98
1736		1	4		78	84
1737		9	3	77	6	100
1738	7		18	71	4	101
1739	6		9	79		94
1740	1		17	73	8	99
1741			20	83	4	107
1742			11	29	47	87
1743			5	54	23	83
1744			10	23	52	86
1745			7	79	9	95
1746		5	6	95	12	116

* Dades obtingudes del buidatge dels llibres d'*Acuerdos*, anys 1718-1808. Sovint no coincidíexen nombre de presidències i nombre de sessions, o bé perquè en una sessió es podien succeir dos presidents (vegeu nota 33), o bé perquè a les actes no figura el nom del president.

	CORREGIDORS	TINENTS DE REI	ALCALDES MAJORS	REGIDORS DEGANS	REGIDORS <i>ANTIQUORES</i>	SESSIONS
1745			7	79	9	95
1746		3	6	95	12	116
1747	1		17	73	12	103
1748	3		30	85	5	121
1749	1		20	98	1	120
1750	2	2	25	97		126
1751			23	90	3	116
1752	9		16	83	7	115
1753	15		41	61	1	118
1754	6		61	46	15	128
1755		3	24	84	3	114
1756		50	4	44	17	115
1757		54	2	40	10	106
1758	1	18	32	62	11	124
1759			34	86	15	135
1760		4	14	85	15	118
1761		6	5	53	42	106
1762	7		16	54	32	109
1763	2		19	64	26	111
1764	13		28	73	26	140
1765	3		12	64	33	112
1766	4		50	56	23	133
1767		2	89	33	22	146
1768			31	57	52	140
1769	4	2	39	8	85	138
1770	3	1	52		73	123
1771	3		110		46	158
1772	20		93		23	135
1773	19		84	3	30	135
1774	17	2	89	1		109
1775	11	9	113		1	134
1776	10		98	3		110
1777	1		109	11	3	125
1778	3	4	97	16	9	118
1779		8	85	30	7	126
1780	3		79	39	4	119

	CORREGIDORS	TINENTS DE REI	ALCALDES MAJORS	REGIDORS DEGANS	REGIDORS <i>ANTIQUIORES</i>	SESSIONS
1781	15		81	30		123
1782	7	3	50	59	6	124
1783	10	1	55	71	3	135
1784	1		69	61	3	134
1785	4		101	30	5	139
1786	3		84		27	114
1787	7		42	4	70	111
1788	5		26	5	123	156
1789	9	26	93		25	145
1790	70	10	2	1	1	85
1791	112		2	2	4	116
1792	92				1	93
1793	52		35	4		138
1794	32		92	17	7	147
1795	23	2	61		6	91
1796	51		46	1	9	107
1797	85		3	7		95
1798	60		1	18	20	99
1799	32		11	35	25	103
1800	22		16	47	13	98
1801	20		16	50	1	87
1802	71		15	22	28	135
1803	33		16	1	56	106
1804	24		9		67	97
1805	14		7		65	87
1806	47		1	11	45	105
1807	17		2	43	33	92
1808	6		12	62	106	190

Índex

Introducció	5
Legislació municipal castellana a Barcelona: les presidències	5
Opinions de Patiño i Ametller en els seus informes (1715)	5
Confusió i ambigüitat: la Reial Cèdula Instructòria (1718).....	7
Una jerarquia prelativa: les primeres contradiccions	9
Presidents nats de l'Ajuntament i els seus substituïts	15
Corregidors i governadors militars	16
Tinents de Rei i corregidors interins	27
Alcaldes majors o tinents de corregidor.....	31
Alcaldes majors civils i de 3a classe: la primera vara.....	32
Alcaldes majors criminals i de 2a classe: la segona vara	41
Regidors degans.....	48
Regidors <i>antiquiores</i>	53
Nobles titulats	53
Cavallers.....	55
¿Qui presidí l'Ajuntament de Barcelona durant el segle XVIII?	57
Una anàlisi individual	57
Una lectura col·lectiva	63
Conclusions	68
Apèndix. Les presidències de l'Ajuntament borbònic de Barcelona (1718-1808)	69

ARXIU HISTÒRIC
DE LA CIUTAT

Seminari d'Història de Barcelona

Casa de l'Ardiaca
Santa Llúcia, 1
08002 Barcelona

Ajuntament de Barcelona

**Institut de
cultura** ■

